

MEVLANA
CELÄLEDDİN RÜMİ

MESNEVÎ-İ
ŞERÎF

tam metin

Altınca
Süleyman Nâhîfî

Sadeleştirilen
Amil Çelebioğlu

SUFI
YAYINLARI

BİRKAÇ SÖZ

Mevlânâ, Horasan'ın Belh şehrinde 604 (1207)'de doğdu. Babası taçsız padişahlardan Sultanü'l-ulema Muhammed Bahaüddin Veled'dir.

Mevlânâ Celâlüddin, beş yaşındayken babasıyla Belh'ten ayrılır. Kader kervanı Nişabur'a, Bağdat'a, Mekke'ye, Medine'ye, Şam'a uğrar. Nişabur'da Attar, *Esrar-nâmesi*'ni Mevlânâ'ya hediye eder. Şam'da Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabî (ks), "Sübhanallah, bir okyanus, bir denizin arkasından gidiyor" diye hayrette kalır. Malatya, Erzincan taraflarını aşır Lârende (Karaman)'ye konarlar. Gevher Bânû ile evlenir. Oğlu Sultan Veled burada doğar. Annesi Mü'mine Sultan burada vefat eder. Sultan Alâüddin Keykubat ve çevresinin isteğiyle, "Âşıkların Kâbesi" olacak olan Konya'ya göçerler. Bir müddet sonra Sultanü'l-ulema irtihal eder. Mevlânâ, ilk feyzini babasından alır. Tirmizli Seyyid Burhanüddin-i Muhakkık ile kemale erer. Şemsüddin-i Tebrizî ise gerçekten ona bir güneş olup yanmaya müheyya bu çerağı yakıp tutuşturur. Nihayet 672 (1273)'de bu hasret dağı, bu ayrılık ateşi söner. "Mezarı ariflerin gönlünde" zahiren ölü, manada diri; gökyüzüne *Mesnevî*, *Dîvân-ı Kebîr*, *Dîvân-ı Rubâiyât*, *Fih-i Mâfih*, *Mecâlis-i Seb'a* ve *Mektûbât* yıldızlarını nakşedip Hakk'a yürür.

Hakikî büyük insanları yakından tanırsak onlarda, Peygamber ve velilerde daima yanan insanlık sevgisi ateşinin kıvılcıklarını buluruz. O kıvılcıklar ki düştüğü çatının hacmine göre, küçük veya büyük yangınlar çıkarır.

Ateşe girip ateş olan, onda yanan odun da olsa kömür de, pis de olsa temiz de yanmaya, kül olmaya dayandırmıydı ne kirden iz kalır, ne gayri şeylerden. Hepsi tek bir şey, hepsi tertemiz olur. Ne kapkara duman, ne yanan, ne yakılan kalır. İstirabın sonu kemal, tahammülün sonu cemal olur:

*Eşrefoğlu Rûmî senin,
Aşk od'una yansın canın.
Aşk od'una yanmayanın,
Kalbi sâfi olmaz imiş.*

Ateşe dayanmak, aşka inanmak ancak imanlardır. İman yoksa ne aşk, ne nebî, ne velî ve ne de hakikî insan vardır.

Kâinatta her şey, bir dönüş hâlinde, zerreden yıldızlara kadar. Bir cezbeye tutulmuş, bir aşka yakalanmış, sureta sarhoş gibi. İnsan, nasıl olur bir şeye inanır, bağlanır da ona âşık olmaz? Öyle sakin, bomboş duruyorsa o, inançsız, aşksız kupkurudur, ölüdür. O,

aleve değdiyse nasıl olur coşmadan, haykırmadan durabilir? Bu ateş denizine dalan, bu Allah sırrına eren yolculardan Mevlânâ, asırlardır bütün insanlara sesleniyor: “Eğer sen sevgilini görmediysen, bulmadıysan niye aramıyorsun? Yok ona kavuştuyusan neden, sevincinden coşmuyorsun?” Tek bir hakikate, aşk u mahabbete, tek bir güneşe; dostu, düşmanı kurtuluşa, sevgilinin yanına, Peygamberin yoluna çağırıyor:

*Ben yaşadıkça Kur’ân’ın kulu, kölesiyim.
Ben, o temiz, pâk Muhammed’in yolunun toprağıyım.
Bir kimse, benim bu sözümden başka bir şey naklederse,
Onu söyleyenden de, o sözden de bizârim.*

Onun yoluna toprağım diyen, O Hayrül-beşer’i seven hiç yanmaz mı? Volkan gibi kaynamaz mı?

*Ben senin aşkımdayım; nasihat, pend ne fâide?
Zehirli su içmişim, bana kand (şeker) ne fâide?
Diyorlar benim için -Ayağımı bağlayın-,
Divâne gönüldür, ayağıma bend ne fâide?*

Ayna, güneşi aksettirir de o sevgiyi pınarından içen Mevlânâ bizlere o şifa sahibinden akseden muhabbeti, insanları sevmesini, affı, merhameti, inanmayı, bağlanmayı, gönlü bu hazla yıkamayı kucak kucak sunmaz mı?

İman, aşka dönmüyor, aşk bizi yüceltmiyorsa Koca Yunus diliyle,

*Balıklayın sudasın, bilmezsin yudasın;
Ömrün geçti içmedin, umman arzu kılarısın.*

çabası ve gafleti içinde kendimizden bihaber, sinema perdesindeki gölgelerden daha ruhsuzuz.

O sema, o dönüş, aşkın sembolü mananın, hakikatin ta kendisi. Zira, dönen her şeyin bir merkezi, tavaf ettiği tek bir noktası, bağlandığı, yöneldiği bir istikameti vardır. Durmayan dönüş, daima dönüş. Sür’at arttıkça bu delice, çılgınca görünüş sahibini yüceltir, bütün kirlere artır. Üstünde ondan olmayan bir şey duramaz. Çökmeye mahkûm desteklere ihtiyaç kalmaz. “Havada ve sahrada bulunan zerrelere, iyice dikkat edersen, hepsi bizim gibi meftundur. İster memnun, ister mahzun olsun her zerre, o güneşin hayranıdır.” “Ey gün, yüksel! Zira zerrelere, başsız ayaksız vecd içinde, canlar rakediyor. Bu göktekiler hep onun için rakediyor. Onların böyle rakederek nereye gittiklerini gel, senin kulağına söyleyeyim.”

Maddelerin atomlarındaki elektronların, güneş, ay ve yıldızların hep bir merkeze yönelmiş dönüşleri, onların varlığını sağlayıp yükseklerde tutmuyor mu? Bir an o noktadan ayrılış, o cezbeden kaçış, onların kıyameti değil mi? Bekaları bu harekete, bu aşka bağlı, gayrisi yalan:

BİRKAÇ SÖZ

*İlm kesbiyle pâye-i rif'at,
Arzû-yi muhal imiş ancak
Aşk imiş her ne var âlemde,
İlm bir kıyl u kaal imiş ancak.*

Peygamber'e İlâhî hitap, "Levlâke levlâk, lemâ halaktü'l-eflâk" "Sen olmasaydın, Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım." Allah sevgilisi o. Mevlânâ kendisini nura, insanları huzura götürecektir Habibullah'ı ve onun sevdiğini sever de çarşı-pazar demeyip sema'a kalkmaz mı? Selâhaddin'e bu kıvılcım sıçarsa altını, pulu düşünür mü? Çekici vurur da vurur...

*Ah mine'l-aşk ve hâlâtîhi
Ahraka kalbî bi harârâtîhi
Mâ nazara aynî ilâ gayrikum
Uksimû billâhi ve âyâtîhi*

"Ah! O aşktan ve onun hâllerinden. Hararetiyle kalbimi yaktı. Allah'a ve O'nun ayetlerine yemin ederim ki gözüm senden başkasına bakmadı."

O, herkesi sever, kötüyü de, iyiyi de. Bu mahabbet iyiyi oldurur, kötüye yol buldurur. Öyle der: "Aşk, çocuklar için süt, büyüklere bal, olgunlara geminin batmasına sebep olan son yük..."

Bu mana, kelâma gelmez; bu söz, hitama ermez. Dalgalar yorulur, köpükler durulur, denizler baki. Balıklayın niceler gafil, bilmezler nerede sahil, Hak'tan gayri her şey fani. Şair-i Hâmûş diliyle beyan-ı aczedip susalım, gayri, "Sözü kısa kesmek gerektir, vesselâm."

*Nice ta'rîf edeyim şevket-i Mevlânâ'yı
Bu lisan anlatamaz devlet-i Mevlânâ'yı*

*Teşneyim öyle ki bir lâhzada içmek dilerim
Mey-i humhane-i pür-lezzet-i Mevlânâ'yı*

*Sûzişimden bütün âteş kesilir bâğ-ı cinân
Bulamazsam yarın âh sohbet-i Mevlânâ'yı*

*Bilirim dergeh-i cân-bahşına lâyük değilim
Neye teskîn edeyim hasret-i Mevlânâ'yı*

*Âteş-i aşka gönül mum gibi yandıkça duyar
-Biş nev in ney- le coşan hikmet-i Mevlânâ'yı*

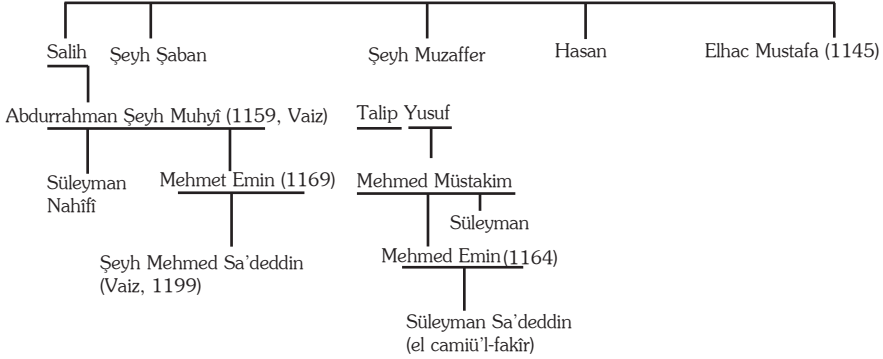
*Nasıl idrak edeyim akl-ı perîşanımla
Sirr-ı ma'nâ-yı dem-i Hazret-i Mevlânâ'yı*

*Dil-i pür-jengini sâf eyle bulursun NÂHÎD
Belki rûhunda bir an saffet-i Mevlânâ'yı*

Âmil Çelebioğlu

SÜLEYMAN MEHMED NAHİFÎ ¹

Süleyman Nahîfî, tahminen 1050-1055 (1640-1645) yılları arasında İstanbul'da doğmuştur. Babası Yazıcı Salih oğlu Abdurrahman olup bilinen şeceresi² şudur:

Nakışbendiyeden ve devrin meşhur bilginlerinden ve aynı zamanda hattat olan Müstakimzâde Süleyman Sadeddin (1718-1787) efendinin akrabası bulunan Nahîfî'nin, çocukluğu ve ailesi hakkında maalesef fazla malûmata sahip değiliz. Ne şekilde bir tahsil gördüğü meçhulümüz olan, Nahîfî, muhakkak ki devrinin kültürünü en iyi elde edenlerdendi. Eserlerinin şahadetinden de Arapça ve Farsçaya hakkıyla vakıf olduğunu görüyoruz. Türk yazı san'atında bir merhale olan, yazdığı Kur'an-ı Kerim'lerin şöhreti Endonezya'ya kadar ulaşan, İkinci Sultan Mustafa'ya hat muallimliği yapmış bulunan meşhur hattatlarımızdan Hafız Osman (öl. 1698)'dan da küçüklüğünde Sülüs ve Nesih'ten icazet almıştır. Daha sonraları Ta'lik'te de maharet kazanmıştır.³

Süleyman Nahîfî, Şehid Ali Paşa'nın (1667-1716) tenbihi ile Kazasker Ârif Efendi'den dul kalan kadınla evlenirse de, iki yıl sonra boşanır ve bir daha evlenmez.⁴ Fakat birisine âşik olduğu, "Benim inayetli, merhametli efendim. Benim ahvalim müşkil oldu. Rahman, Rahîm olan Mevlâ-yı Kerim (çş) sabr u ârâm ve inayet-i hayr-encâm ile teselliler ihsan eyleye. Vallahü'l-azîm ne namazda, ne sair evkatta efendimin hayâli ve nakş-ı cemâli nazarımdan mehcur olmak muhaldir. Amma efendim, bilmem ki, ben garîb ü nâçarı mübârek hâtır-ı

1 Diğer Nahîfiler (Şemseddin Aydınî, Kadı Mehmed Hamidî, Mehmed Keşanî, Mustafa Nahîfî) için bakınız: Sehî Bey, Hasan Çelebi, Kafzâde, *Osmanlı Müellifleri* ve diğer kaynaklar.

2 Müstakimzâde Sa'deddin, *Mecelletü'n-Nisab*, Süleymaniye Ktp., 628.

3 a.g.e.

4 a.g.e.

pâk-i zamîr-i derrâkına getirir mi?..” veya, “Ben kuluna taraf-ı âlilerinden bir varak-pâre değil, bir kelime gelse iki üç güne dek dünya gamını külliye ferâmuş eyleyip envâ-ı neşât u sürûr kesb eylediğim ma'lûm-ı devletleri oldukça lûtf u ihsân efendimindir...” gibi hitaplarının bulunduğu mektuplarından⁵ anlaşılıyor.

Hattatlık ve bazı memuriyetlerle geçimini sağlayan Nahîfî, babasının ocaklı (Yeniçeri) olması hasebiyle yeniçeri kalemine girer.⁶ “Has oda hizmet-i şerîfesiyle müşerref” olur.⁷

1100 (1688-89) tarihinde elçilik vazifesiyle İran’a giden Ebû Kavuk Mehmed Paşanın (öl. 1745) yanında yazıcı olarak Nahîfî de vardır. Revan, Tebriz, Nahcivan, Kazvin, Kum, Kâşan, İsfahan taraflarını dolaşır.⁸ İsfahan’da gezerken Tekye-i Saib’le Medrese-i Kâşî’nin duvarlarına Rafizîliği hicvedici bazı şiirler yazar.⁹

Görüştüğü İran’ın meşhur edip ve bilginlerinin takdirlerini, kültürü ve Farsçasıyla kazanır.

Şehid Ali Paşa, Rikab-ı Kaimmakam¹⁰ iken bir müddet onun yanında dîvan efendisi (sadaret kâtibi) olmuş, onun cevrine¹¹ katlanamadığından bu vazifeden ayrılmış, inzivaya çekilmiştir.

1130 (1718)’da Nemçe (Avusturya) ile vâki olan sulh anlaşması (Pasarofça Muahedesi) için saray tarafından elçi tayin olunan İbrahim Ağa (Damad İbrahim Paşa (1662-1730) maiyyetinde Nemçeye gider.¹² Dönüşünde hizmetlerine mukabil Dîvan-ı Sultanî hocalıklarından baş mukataacılık vazifesi verilir. 1138 (1725-26) Cemaziyülâhîrinde Defterdâr-ı Şikk-ı sâni (maliye bakanı yardımcısı) olarak uzun müddet bir vazifede kalıp,¹³ sonra kendi isteğiyle emekliye ayrılır.¹⁴ Doksan yaşını aşkın olarak 1151 (1738-1739)’de ebediyet âlemine geçer.

5 Ali Cânib (Yöntem), *Hayat Mecmuası*, İstanbul, 1927, s. 22.

6 Nahîfî’nin *Manzûme-i Akâid* adlı eserinin sonunda müstensih notu, Süleymaniye Ktp. Esad Ef. Bl., 2890.

7 *Kaside-i Lâmiye Şerhi* mukaddimesi.

8 “Hiç gelmez iken fikr-i dil-i nâlâna
Çıktı yolumuz memleket-i İrân’a
Düştüm sefer-i dûr u dirâza âhir
Tebriz u Sifâhan’a Kum u Kâşan’a.”

9 “Rûh-ı Bû Bekr ü Ömer Osman u Haydar-râ selâm
Râfîzîrâ lâ’net-i Hak bâd efvân subh u şâm.”

10 İsmail Belîğ, *Nuhbetü’l-Âsar*, İstanbul Üniversitesi Ktp., T.Y. 1182.

11 Paşanın tenbihîyle evlendiği hanımından ayrılması da bir sebep olabilir. Muhtemelen şu rubaî de Paşa’ya atfen kaleme alınmıştır:

Ey gâfil eğer hem-ser isen eflâke
Gel etme hakaaretle nazar ben hâke
Dirse bu benim hidmet-i na’timde idi
Mahşerde cevabın ne Şeh-i Levlâk’e

12 “Nahîfî bir zaman Mısır u Sifâhan idi meşhûdun
Diyâr-ı Beç’de bilmem şimdi gurbette nedir hâlin”
dizeleriyle Mısır’a gidişini *Mesnevî*’nin önsözünde anlatır.

13 *Enfûs ü Âfâk*’ın sonundaki not, Süleymaniye Ktp., Esad Ef. Bl., 2890.

14 İbrahim Alâaddin (Gövsâ), *Meşhur Adamlar*, İstanbul, 1933.

Mezarı, Topkapı dışında Maltepe caddesi üzerinde “Fransız Müslüman” mezarlığı adıyla anılan mezarlığın yanındaki köşededir.¹⁵ Baş taşı, Hamzavî taşları tipindedir. 1944’de ufak bir tamirle etrafı telle çevrilmişse de yine tamire muhtaçtır. Kitabesinde;

“Hüve’l-Hayyü’l-Bâki”

Göçtü dünyâdan bu zât-ı pâk-i mevsûfu’l-kemâl

Rahmet-i Hak canına olsun nisâr u Lâyiha

Kim gelirse kabrine târîh-i fevtin okusun

Bu Süleyman-ı Nahîfî ruhuna el-Fâtîha

kit’ası yazılı olup dördüncü mısra’ı ebced hesabıyla 1151 ölüm tarihini verir.¹⁶

Devrinde şairliğinin yanı sıra ilmiyle, kültürüyle ve eserlerinin çokluğu ile meşhur olan Nahîfî, “Kemâl-i irfan ve dirayetle meşhur, dervîş-sîret, pâk-tıynet ve asrında te’lifât-ı kesîre ile emsâline fâik ve insan-ı kâmil dimeğe lâayık..”¹⁷ bir sanatkârdır. Türk Edebiyatında, hemen her çeşit nazım şekillerinde yazdığı na’atları bakımından belki en fazla eser veren Nahîfî, muhakkak ki dindar bir şairdir.¹⁸ Şûhâne, âşikane edalı bir hayli şiirler de yazmıştır. Divan Edebiyatının bütün hususiyetlerine hâkim, devrine göre temiz bir İstanbul Türkçesi olan şairin dili, mukaddimelerinde (geleneğe icabı) epey ağır ve sanatlıdır.

Eserleri şunlardır¹⁹:

1. Dîvan,
2. Hilyetü’l-Envâr,
3. Mevlidü’n-Nebî,
4. Hicretü’n-Nebî,
5. Ravzatü’s-Safâ,

15 Civarında Mesnevî şarihi Sarı Abdullah (1584-1660) Efendi’nin ve başka tanınmış zevatın da mezarları olduğu biliniyorsa da el’an mevcut olup olmadıklarını maalesef tetkike fırsat bulamadık.

16 Abdülbâki Gölpınarlı, *Melâmilik ve Melâmiler*, İstanbul, 1931.

17 Müstakimzade de şu beyitle tarih düşürür:

“O kâmil-dil olunca per-küşa yazdı kalem tarih

Süleyman devletin mûr-ı Nahîfî uçdu Me’vâya” (*Manzume-i Akâid müstensih notu*), Süleymaniye Ktp., Esad Ef. Bl. 2890, 1162 h.

18 Daha çocukken yazdığı bir na’atı şöyledir:

Bu gülşende hezâr-ı bî-nevâyım yâ Resûlallah

Veli âzurde-i cefâyım yâ Resûlallah

N’ola olsun revâ cüyende-i dârû-yı ihsânın

Esîr-i derd-i aşkım mübtelâyım yâ Resûlallah

Beni gencîne-i fazl-ı Hudâdan behre-yâb eyle

Der-i lûtfunda muhtâc-ı atayım yâ Resûlallah

Kerem kıl lûtf u ihsanla dilşâd eyle ben zârı

Nahîfîyim kapunda bir gedâyım yâ Resûlallah

(Sahhaflar Şeyhizâde Es’ad Ef. İstanbul Üniversitesi Ktp., 2095.)

19 Bu eserlerin bir çoğunu Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bl. 252 ve Mihrişah Sultan Bl. 399 numaralarında bulmak mümkündür.

BİRKAÇ SÖZ

6. Zuhrü'l-Âhire,
7. Enfüsü'l-Âfâk,
8. Manzûme-i Akaid,
9. Mevizatü'n-Nüfûs,
10. Nasihatü'l-Vüzerâ,
11. Tevhîd-i Hak²⁰
12. Mirâciye,
13. Faziletü's-Siyâm,
14. Âdâb-ı Tarîkat ve Kavâid-i Hakîkât,
15. Mübâhase-i Kazâ vü Kader,
16. Mesnevî Tercümesi,²¹
17. Mecmua-i Resâil (Ebu'n-Necib Abdurrahman b. Nasır b. Abdullah'tan tercüme, İsmail Ferruh kalemiyle).
18. Risâle-i Hıdriye,
19. Risâle-i Kalemîye,
20. Kasîde-i Bürde tahmîsi (Arapça, Farsça, Türkçe) ve şerhi,²²
21. Bânet Suad tahmîsi,
22. Kasîde-i Lâmiye şerhi,
23. Kasîde-i Emâliye şerhi,
24. Kasîde-i Mudarriyye tahmîsi.

Hatâ ve kusur bizden, tevfik ve inayet ancak Cenabıhak'tandır.

20 Topkapı Sarayı, Hazine Bl., 693.

21 Nahîfî'nin üzerinde çalıştığı Mesnevî hâlen Konya Mevlânâ Türbesinde (Aslı, Türkçe çeviri ve açıklamalarıyla Mesnevî, İbrahim Hakkı Konyalı ve Faruk Gürtunca, İstanbul, 1963). Eserlerinden *Mesnevî*, (Bulak, 1268); *Tahmîs-i Kasîde-i Bürde*, (İstanbul, 1297); *Gazellerinden Seçmeler*, (Bulak), matbudur. Manzum Mesnevî tercümesinin, Süleymaniye, Topkapı ve Nûr-ı Osmaniye'de güzel yazma nüshaları vardır.

22 İbnü'l-Emin Mahmud Kemal Ktp. 2793, 62b-81b v. Nahîfî hattıyldır. Topkapı Sarayı, Hazine Bl. de 1588 numaralı *Durra-i Nâdirî* diye mevcut Farsça eser de, Nahîfî hattıyla diye kayıtlıdır.

BİBLİYOGRAFYA

Metinde zikredilenlerden başka:

Abdülbaki Gölpınarlı, *XVII. Yüzyıl Dîvan Şiiri*, İstanbul, 1955.

Ahmed Rifat, *Lûgat-i Tarihiyye ve Coğrafiyye*, İstanbul, 1299.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, II, 1333.

Gibb, E.J.W., *A History of Ottoman Poetry*, London, IV, 1904.

Es'ad, *Tezkire*, Üniversite Kütüphanesi, T.Y. 2095.

Faik Reşad, *Eslâf*, İstanbul, II, 1312.

Fatin, *Tezkire*, İstanbul, 1271.

Hammer, *Geschichte der Osmanischen Dichtkuns*, Peşte, IV, 1836.

Hanîfzâde, *Keşfü'z-Zünûn Zeyli*.

Hazîne-i Fünûn, İstanbul, I, 15, 1310.

Hüseyin Ayvansarayî, *Vefeyat*, Üniversite Kütüphanesi, T.Y. 2464.

İsmail Safa, *Muhâkemât-ı Ebediyye*, İstanbul, 1329.

Mehmet Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1928.

Mehmed Fuad Köprülü, *Divan Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul, 1934.

Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul, IV, 1311.

Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, İstanbul, 1308.

Müstakimzâde Sa'deddin, *Tuhfetü'l-Hattatin*, İstanbul, 1928.

Safaî, *Tezkire*, Üniversite Kütüphanesi, T.Y. 3115.

Sâlîm, *Tezkire*, İstanbul, 1315.

Selma Emîr, *Süleyman Nahîfî Hayatı ve Gazelleri*, Türkiyat Enstitüsü, tez., 201, 1942.

Seyyid Vehbi, *Vekâlet-nâme*, Süleymaniye Kütüphanesi, 369.

Suyolcuzâde Mehmed Necib (Muallim Rifat tertip ve tashihi ile), *Devhatü'l-Kitab*, İstanbul, 1942.

Şemseddin Sami, *Kâmûsu'l-A'lâm*, VI, 1306.

Ziya Paşa, *Harâbât*, İstanbul, 1291.

SÜLEYMAN NAHÎFÎ'NİN ÖNSÖZÜ

Hamd ü sipâs-ı bî-gâye ve şükri bî-kıyâs u bî-nihâye ol Ehad ü Samed-i bî-müdânî ve vâhidî-i bî-sânî olan ma'bûd-ı mahmûda mahsûs ve mansûsdur. Ki tasdik-i ehadiyyet ve tahkîk-ı vâhidîyyeti için Mesnevî-gûyân senâyı bîçûnu, "Sübhanekela uhsî senâenaleyke kemâ esneyte âlâ nefsike" itirâf-ı acz ittissâfiyle mediha tırâz-ı rubûbiyeti ve kasîde-perdâz-ı ulûhiyetidir. Müsellese-i mevâlid-i sülâs ve rubâiyat-ı anâsır-ı erbaa mutazammın mezâmîn-i hikmeti ve tahmisât-ı havass-ı hamse-i zâhire ve bâtına mu'lin garâyib-i kudretidir. Ve müseddesât-ı cihât-ı sitte tenzihât-ı huyâzet zât-ı akdesi ve takdisât-ı ibret sıfât-ı mukaddesi mazmûnunu takrîr ve müsebbeât-ı seb'a-i seyyâre heft-iklîm-i senâyî-i ulviyye ve suflîyyede bedâyî-i kudret ibret numûnun tebyîn ve tekrîr itmektedir. Ve ebyât-ı müsemmine-i heşt behîşt nigâşte-i kitâbe-i va'd-i saîdi ve nasihat-ı heft bend-i düzah nârî sirişt-i velvele endâz ra'd u vâidi olmaktadır. *Allahu ekber Allahu ekber lâ ilâhe illallahu v'allahu ekber Allahu ekber ve lil-lahi'l-hamd* ism-i esmâ-yı hâss-ı Muhammed ile Müsemmâ ve cümle-i esmâ-yı şeref intimâsından nâm-ı nâmî-i Ahmed ile Sallallahu Aleyhi ve Sellem tanin endâz-ı kıbâb-semâ Habîb-i ekremi ve Resûl-i muhteremi savb-ı meâlî evbine müteâkıb ve mütevâlî olsun. Ki fazl-ı mevcûdât ve ekmel-i mahlûkât olan vücûd-ı nâzenîn-i pürcûdu ve zât-ı güzîn-i mes'ûdu ma'rûf-ı rahmeten-lil âlemin ve mevsûf-ı hâteme'n-nebiyyîn olmuşdur. Ve rıdvân-ı Rabb-i Vedûd u durûd-ı müteâkıbu'l-vurûd cemî'-i Âl ü Ashâbı ve Etbâ' ve eşya' ve ahhâbı cenâblarına olsun ki her biri sünnet-i celîle-i seniyyelerine ittiba' ve iktidâ ve sîret-i behiyye-i aliyyelerine iktifâ ve ihtidâ ile şeref-yâb-ı saâdet-i dâreyin olmuştur. (Ammâ ba'd) ibdâ-yı levâzım-ı iftitâh-ı kelâm ve edâ-yı merâsim-i istiftâh-ı merâm bu resme sûret-nümâ-yı beyândır. Ki bende-i şer-mende-i pür-kusûr cüyende-i fazl-ı Rabb-i Gafûr Nahîfî Mehmed Süleyman bin Abdü'r-Rahmân bin Sâlih,

وفق الله الى خير الامور والمصالح و غفرله ولوالديه
و لجميع المسلمين و المسلمات مع من قال ما لصدق أمين

bin doksan dört Şa'bânü'l-muazzamında emr-i sâbık-ı takdîr ve hükmi-sâyık-ı kadîr ile azîmet-i Mısır esnâsında cümle-i merâhîlden olan belde-i Konya'da ol mazhar-ı feyz-i Kayyûm yani Mevlânâ-yı Rûm cenâbının (ks) ziyâret-i meşhed-i mübârekleriyle şeref-yâb olmak müyesser oldukda ber-vefk-ı dil-hâh-ı kadîm ve teveccüh-i samîm evlâd-ı kirâmılarından can-nişîn-i hilâfetleri olan pişvâ-yı tarîkat ve rehnümâ-yı hakikat Bostan Çelebi Efendi hazretlerinden (Serreh - Allahü rûhehu fi besâtfine'l-Cenneti) münselik-i silk-i fukarâ-yı hakaayık-cü olmak arzûsuyla teberrûken külâh-pûş-ı mühibbâne olup nihân-hâne-i gaybden bu tâc-ı hikmetle mütevec ve mübtehec olduğum mukaddime-i hâlet yüz yirmi dört senesinde min gayri isti'dâd feyz-i mülhem-i Bîçûn ile terceme hizmetini müntec olduğu cümle-i esrâr-ı gaybiyye

ve âsâr-ı karibeden olduğu beyinü'l-medlûldur. Ki bu abd-i bî-mikdârda adem-i bidâa ve istitâadan kat'-ı nazar kitâb-ı Mesnevî'ye mütâlâa ve mümârese ve müzâkere ve müdârese cihetinden dahi çendân intisâb olmayıp ancak iftitâh-ı kitâbda zebân-zede-i iştiâh olan ebyâtın fi'-l cümle ma'nâ-yı lügavîsi zebân-güzâr iken mukaddime-i sevk-i İlâhî bu sıyâk-ı şevk-ı intisâk ile netîce-bahş-ı taallüm oldu. Ki cümle-i ahbâbdan bir zât-ı mürüvvet-nisâbın şeref-yâb-ı da'veti olup hilâl-ı sohbetde hafîdi bir tıfl-ı reşîd ki isti'dâd-ı fitriyyesi muktezâsınca teberrûken zeyy-i Mevlevîde küleh-püş-ı fahr-i ma'nevî olup âyîn-i fukarâ-yı tarîka iktidâ ile min gayr-i şûur pîrâye-i ceyb-i arzûsu olan Cezîre şöhret-i müntehabât-ı muhtasarda ibtidâ-yı cild-i evvelden üçüncü beyit ki

*Sîne hâhem şerha şerha ez firâk
Tâ begûyem şerh-i derd-i iştiyâk*

beytidir ki, Keyfe m'ettefak var'-ı benân ma'nâsından istikşâf-ı beyân eyledi. Abd-i fakîr dahi lisân-ı isti'dâd-ı sâil ile ma'nâ-yı lügavî beyânına mâil olduğum hâlde beyt-i mezbûr-ı vârid-i mevrîd-i cenân ve tereddüd-i enfâs meyânında vird-i zebân olup her çend ki kelâm-ı âher ve makaal-i diğêr tahallül eyleye der-akab yine lisân u cenân beyt-i mezbûr-ı müşteğil ve zem-zeme-gûyân olmakda mecbûr olurdu. Şöyle ki; ba'de hitâmü's-sohbe veda' olunup mesken-i me'lûfa tahrîk-i akdâm-ı avdet hilâlinde dahi lâfz u ma'nâ-yı beyt-i refîk-ı tarîk-ı hayâl ve meâl-i zîbâ-yı zî-bâli murg-ı bâl-i pür-melâle perr ü bâl olup şehbâz-ı bülend-pervâz-ı tabîat hevâ-yı iştiyâk-ı ruhânî ile evcât-ı refiû'd-derecât-ı meânide cevelâna başladı. Kasr-ı mütehayyilede süllem-i dü-pâye-i beyt-i mezkûrdan tabakaat-ı âliye-i ebyât-ı sâireye i'tilâ ve irtikaa ve lisân-ı Türkî ile edâya tasaddî dâiyesi zamîr-i safâ-semîrde cilve nümâ olduğu cihetden ba'de edâ-i salate'l-mağrib hücre-i fakirânede tîr-âzmayış hâme-i rengîn-beyân hedef-i maksûda endahte-i meşk-i imtihân olup iftitâh-ı ebyât-ı kitâbdan

Pes suhan kûtâh bâyed ve's-selâm

beytine varınca ki, on sekiz beyt-i lâtifdir terceme sıyâkında leyle-i mezbûra yüz yirmi dört şehri Recebül-müreccebinin evvel cum'a gicesi olmağla âdet-i hasene-i İslâmiyân üzre şeâir-i islâm olan menârât-ı münevvere ikaad-ı kanâdil ile derûn-ı ehl-i îmân gibi furûg-efzâ ve furûzan ve dirahşande ve tâbân idi. Ezân-ı işâ resîde-i âzân-ı icâbet ve edâ oldukta mübâderet-i salât-ı mevkuuta ile kalem-i çâpûk rakam gunûde-i hâbgâh-ı mecerre-i ferâğ ve ba'de edâ-i's-salât azîmet-i mezkûrede istihâre-i isticâze ve mesâğ kılınıp müşâhedât-ı âlem-i misâl ber vefk-ı sûret-i hâl ruhsat-ı şurûa dâil olmağla mütevekkilen ale'l-meliki'l-müteâl kalem-i himmet-i âcizâne ile tesvîd-i sahâyif-i maksûdeye iştiğâl olundu. Hallâl-ı müşkilât olan Hudâvend-i kaadiyü'l-hâcâtıdan celle şânehu âcizâne ve me'mûl-i müstemendâne budur ki lisân u cenânı mecrâ-yı sıdk u savâb eyleyip tekmil ve ihtitâmına hüsn ü tevfik u inâyet ve ilhâm-ı hayr u hidâyet ile kâm-kâr ve şeref-yâb eyleye, âmin. Bi-sırrı ismihi'l-a'zam, *Berâ-yı tahdîs-i ni'met * Mü-fâd-ı yerâa-i hikmet budur ki zâviye-nişîn-i vücûd olan şeyh-i âlf-makaam rûh-ı müstefiz-i sevânih-futûh kürsî-i dimağda terceme-sâz-ı Mesnevî ve mev'ıza-perdâz-ı ma'nevî oldukça iftitâh-ı kelâmıda Fâtiha-hân-ı istimdâd-ı Subhânî ve tasliyye-gûyan-ı Resûl-i Rahmanî olup iftikaar-ı taallüm-i Rabbânî ve ibtidâr-ı tâ'lîm-i Yezdânî ile

سبحانك لا علم لنا الا ما علمتنا انك انت العليم الحكيم
رب اشرح لي صدري و يسر لي امرى
Ayat-i Kerimesine

NAHÎFÎ'NİN ÖNSÖZÜ

واحلل عقدة من لسانى يفتقها قولى

âyet-i celîlesi zamîme-i tevşih ve temîme-i takdîs ve tesbîh kılınıp fukarâ-yı kuvâ-yı usûle ve ehîbbâ-yı havâss ü ukuule nakl-i mevâiz ü beyân ve serd-i mebâhis-i tibyan kaaidesin edâdan sonra nây-ı hâlet-efzâ-yı kalem mutrib-hâne-i devâtdan taksîm-i tahfîre ser-âgaaz-ı hoş-dem eyledikçe hurûş-i sîne mânend-i kudûm debdebe-endâz-ı sâmia-yı elfâz u hurûf olup her biri hırka-endâz-ı istitâr u kümûn ve semâ' perdâz-ı semâhâne-i derûn oldukları hâlde meydân-ı kırtâs-i beyâna müntazamü'l-uslûb yegân yegân devre-sâz-ı dervîşâne ve dest-dersîne-i itâat pîş-gâh-ı tarîkat ya'nî mukaabele-i intikaad-ı tabiatde icrâ-yı merâsim-i teslim ve îmâ-yı levâzım-ı tekrîm iderlerdi *Fe'lhamdülillâhillezî alleme'l-insâne mâ lem ya'lemu* Mâlik-i ezimme-i kelâm olan ashâb-ı kemâle hüveydâdır ki Arabî ve Farisîde ba'zı lâfz-ı kasîr müfid-i ma'nâ-yı kesîr olup Türkî ile edâda ziyâde iktizâ itmekle bi ayniha mutâbakat-ı asla imkân olmaz. Ba'zı lâfzda dahi emr-i ber-aks olup edâ-yı meâlden fazla tekmil-i vezn için tetimme ve izâfe iktizâ ider. Bu makûle ebyâtda mürâdif ü atf-i tefsîrde mürâcaatla ifâde-i merâm olunmuşdur, ba'zı âhar ednâ tasarrufla edâ ve ba'zı ebyât u mesârî' muvâfik isti'mâl-i zamân olmagla alâ hâlihi ibkaa olunmuşdur ve Arabî eşref-i lügat olmak cihetinden ba'zı makaalede mülemmâ vârid olan ebyât-ı Arabiyye teberrûken isbât olunup yine terceme-i manzûme-i Türkiyye ile irdâf olunmuşdur. Ve lâfz u ma'nâ da müteazzirü'l-edâ olup mücerred ma'nâ-yı lügavîsini beyân muhaddîs-i sımâh-ı kec-fehemân olan mahallerde hüsn-i ta'birle ta'miyye-i meâl ihtiyâr ve hasbe'l-imekân terbiyye-i hâl ü kaal i'tibâr olunmuşdur. Ve ol mes'ele-i gaamıza ki ittıla'-ı meâlî hasîsa-yı zevk u hâl olup lisân-ı kaal ile edâsı müteassır u muhâl ola ber vevk-ı müsâade-i ilhâm ref'-i ibhâm u ihâm ile siyâk u sebâkı havâle-i fehmi ulû'l-efhâm olunmuşdur. Bu mukaadimât-ı itizârî îrâddan murâd budur ki tatbîk-i asl u fer'a kâdir olan muttasıfan afv u kerem ve munsifân-i melekîyü's-şîyem terceme-i fakîrânede vâkı ziyâde ve noksânı ve ta'bîrât-ı nâ-çesbânî haml-i mehâmil-i hasene ile mukaabele-i mücâmele ve afv-ı taksîrât bâbında hüsn-i muâmele buyuralar. Ki terceme-i mezkûreye bagteten şurû' olunup adem-i zaferden nâşî kat'â şurûha dahi mürâcaat olunmadığından mâadâ milk-i fakîrânede sıhhatu sakaameti müştebeh bir nüsha-yı pejmürde bulunmagla anımla iktifâ ve terceme-i meânisinde ibâret-i elfâzına iktifâ olunup sevânih-i kâlbîyye ve levâyih-i gaybiyyeden ictilâb-ı fuyûzât ve iktisâb-ı futûhât olunmuşdur. Hâfız,

Der pes-i âyîne tûtî-sıfatem dâşte end

Her çi üstâd-ı ezel goft begû ân goftem

Hafî olmaya ki bu nüsha-yı lâtîfe egerçi terceme nâmı ile sûret-nümâ-yı ihtitâm olmuşdur. Lâkin bu şâhid-i ma'rîfet bir muhaddire-i öZR-i esfatdır. Ki nâ-mahremân-ı hakîkat ve bîgânegân-ı tarîkatden mestûr-ı cemâl ve memnû'ul-visâl olmagla herkes zeyl-i mehâsin-i fehâvisine dest-res olamaz. Meğer ol zümre-i sâf-dil ve munsifân-ı mu'tedil ki taassub ve inkârdan sâde ve âzâde ve mezâyâ-yı rumûz-ı ârifine vâkıf ve dil-dâde olup verâ-yı Tûr-ı aklda mektûm olan ulûm-i seniyye hakaayıkına mukırr u mu'terif ve rumûz-ı hafîyye dekaayıkı âb-ı hayâtından mu'terif olmuş ola. Ki gayr-ı ma'lûmu olan husûs da

ولا تقف ما ليس لك به علم

kavl-i şerîfiyle nehy-i sarîhi musarrah ve mansûs ve her fen erbâbına müselleme ve mahsûs iken mechûlât-ı zâtiyyesinde iddiâ-yı ilm-i küllî ve ibdâ-yı cehl-i cibillî ile

و فوق كل ذى علم عليم

haber-i mu'teberinden mütecâhil ve âbî ve mütegaafil ve mütegaabî olanlar dahil-i efâzıl-ı ulemâ ve ta'n-ı ekâmil-i urefâya küstâhâne cesâret idüp arza-yı hirmân ve hasâret olur neüzübillâhî'l-Müteâlî min tecehhül-i Efâdile ve'l-ehâlî.

Eger ey müddei var ise inkârın bu ma'nâya

Ne dirsın kıssa-yı hayret-fezâ-yı Hızır u Mûsâ'ya

Eser-i zâ bu eser-i dil-pezir ve terceme-i bî-nazîr bir pâdişâh-ı felek-dest-gâh ve bir mâh-ı münîr-i encüm-sipâh zemân-ı seâdet-i iktirânında keşîde-i mistar-ı nizâm ve resîde-i mevki'-ı hitâm olmuştur. Ki eyyâm-ı saltanatı ve hengâm-ı devleti ashâb-ı fazl u hüner ve erbâb-ı nazm u nesr-i mu'tebere ıyd-ı surûr-ı mevfûr olup cümlesi alâ mekaadir hem nevâziş ü ihşân-ı hümâyûnları ile kâm-yâb u mesrûr olmuşlardır. Elâ' ve hüve's-sultân bine's-sultân hâkimü'l-berreyn ve'l-bahreyn hâdimü'l-haremeynü's-şerîfeyne's-sultânü'l-gaazî Ahmedü's-sâlis ibn-i ebü'l-megaaziyyü's-sultân Mehmedü'r-râbî' bine's-sultân İbrâhîm hân meddellahü zilâle saltanatı'l-âliyye ve ebbede kemâle devletihî'l-celliyyeti ve ammere evlâdehu'l-Emcâd bi'd-devleti ve's-sââdeti ile yevmi't-tenâd el-hak pâdişâhımız pâdişâh-ı İslâm dâme fi avni'l-Meliki's-Selâm bir pâdişâh-ı müeyyeddir ki baht-ı hümâyûn-ı zafer-makrûnu mazharı füyûzât-ı Rabbâniyye ve masdar-ı futûhât-ı Sübhâniyye olup yârî-i tevfiq-ı Bârî ile cümle-i mevâhib-i Samedâniyyeden

إذا اراد الله بامير خيرا جعل له وزير صدق

işâret-i pür-beşâreti mîsdâkıncı merzûk-ı irâde-i hayr olup ilâve-i fahr-i müteşekkîrâne olmağa şâyeste bir vezîr-i a'zâm-ı bî-nazîr ve müşîr-i efhâm-ı hikmet-pezîre muvaffak ve muhtedî olup hem musâheret ü dâmâdî hem sadâret-i kübrâ-yı vekâlet-mebâdî ile taltif u teşrif ve esâs-ı devlet ü saltanatı re'y-i rezîn-i isâbet rehîni ile te'sis ve tersif buyurmuşlardır. Ki unvân-ı nâme-i elkaabî bu evsâf ile muveşşah ve sahâyif-ı kulûbü'l-ülû'l-elbâbda meşrûh ve mansarrahdır. Ferîdü'l-asr-i biâra'ihî ve vâhidü'd-dehr fi âlâ'ihî azîzü'l-vucûd fi'ssemâhate ve'l-cûd sâhibü'l-ahlâkû'l-hamîdetü'l-hasene kâsibü'l-evsâfü's-saidetü'l-müstahsene Âsâfiyyü'l-ârâ, Bermekiyyü't-tab'ı Hatemiyyü'l-Atâ Muhibbü'l-ilm ve'l-ulemâ' Mürebbiyyü'l-Fadlî ve'l-fudalâ Mürevvic-i Emtiati'l-Belagâ ve'l-fesahati Mahrec-i emsiletü'l-Cûd ve's-Semâha Sadrû'l-Vezâre Bedrû'l-Emâre El-vezîrû'l-Celîlû'l-Muazzam ve'l-Müşîrû'l-Cemîlû'l-Mufahham İbrahim Paşa Rezzakallahu Teâlâ bi'l-Hayri fiymâ yeşâu Allahümme'n-sur Sultânenâ ve Sultâne'l-İslâm ve'l-Müslimîn vec'al vüzerâehu müeyyidiyne bi's-Sıdkı ve'l-Hakkı ilâ yevmiddin. Âmin!... Âmin yâ Mücîbe's-Sâiliyye ve'l-Hamdülillahi Rabbi'l-Âlemin.

SÜLEYMAN NAHÎFİNİN ÖNSÖZÜNÜN SADELEŞTİRİLMİŞ METNİ

Sonsuz hamd ü sena ve nihayetsiz şükür, eşi benzeri bulunmayan, Ehad ve Samed olan, kendisine hamededilen Mabûd'a mahsus olup bu aşîkârdır.

Birliğini tasdik, teklîğini tahkik için Allah'ı ve Rasulünü övenler, Hakk'ın senasından, "Seni Tesbih ve Tenzih ederiz, Subhan Allah. Sen Sübhansın. Sana senin istediğin ve zatında Sena ettiğin gibi sena edemeyiz" diyerek aczlerini itirafla O'nun uluhiyetini överler. Hayvanlar, bitkiler, cansızlar üçlüsünü, ateş, hava, su, toprak dört unsurunu havi hikmetinin manaları; zahirî ve batınî beş duygu kudretinin inceliklerini izhar eder. Altı cihet, mekândan münezzeh en pak varlığı ve bütün mevcut mukaddes sıfatlarının manasını anlatıp yedi gezegen, yücelik ve aşağılık işler yedi ikliminde kudretin hayret ve ibret verecek şeylerini beyan edip tekrarlamaktadır. Sekiz cennet, Hakk'ın kutlu va'dinin kitabesiyle süslenmekte ve yedi kapılı cehennem ateşinin ihtarları, gürüldeyen mizacıyla O'nun tehdit gürlmesi olmaktadır.

NAHİFİ'NİN ÖNSÖZÜ

Allahu Ekber. Allahu Ekber lâ ilahe illallahü vallahü ekber ve lillahi'l-hamd.

Her dem ve her an kıyamete kadar getirilecek olan ve hâlen de getirilen salat ü selâmlar, bütün güzellikleriyle ona olsun.

Muhammed has isimlerin ismiyle adlanmış olan ve bütün şeref isimlerinin intisap ettiği Ahmed meşhur namıyla (sav) gök kubbelerini çınlatan Habîb-i Ekremi, Rasul-i muhteremi yücelikler tarafına yücelsin. Ki O'nun bütün varlıklarının üstünü, mahlukatın en mükemmeli olan keremlik dolu nazenin varlığı ve mübarek, seçkin zatı, âlemlere rahmet olarak tarif edilmiş, Peygamberlerin sonuncusu olarak vasıflandırılmıştır. Vedud olan Hakk'ın rızası ve salât ü selâm, muhterem soyuna, Ashâbına, O'na tâbi olanlara ve dostlarına olsun.

Zira onların her biri, yüce sünnet-i seniyyelerine tabi' olmuş ve O'nun güzel, yüksek yoluna giderek hidayete ermiş, dünya ve ahiret saadetine nail olmuştur.

Mevzuya girerken gerekeni yapıp muradımızı belirttikten sonra söze başlarız. Bu günahlarından mahcup kul, Gafur olan Rabbin lutf u kereminin muhtacı, Salih oğlu Abdurrahman oğlu Süleyman Mehmed Nahîfî'dir.

Allah onu hayırlı ve yararlı işlerde başarıya erdirmiş. Onun ana-babasını ve bütün kadın erkek müslümanları yarlıgasın, bu duayı da kabul buyursun.

Bin doksan dört Şaban-ı muazzamında Hakk'ın emri ve kaderin şevkiyle Mısır'a gidiş yolundaki merhalelerden olan Konya'da Hakk'ın feyzine mazhar olmuş Mevlânâ Hazretlerinin (ks) mübarek meşhedlerini ziyaretle şerefyâb olmak müyesser oldu. Çok eski bir gönül dileği ve içten gelen bir istekle O'nun muhterem çocuklarından halillerinden olan tarikat önderi, hakikat rehberi Bostan (1705) Çelebi Hazretlerinden -Allah onun ruhunu Cennet bahçelerinde dinlendirsin- hakikatler talibi dervişlerin yoluna girmek arzusuyla teberrüken, muhibbane külah giyerek gayb gizli yurdundan bu hikmet tacıyla, süslendiğim bu hâlin başlangıcı bin yüz yirmi dört senesinde haddim olmayarak Allah ilhamının feyziyle yüklendiğim bu tercüme hizmetinin gayb sırları cümlesinden ve pek zor işlerden olduğu aşikârdır.

Bu naçiz kulun, âcizliği bir yana Mesnevî'ye mütalaa ve müzakere cihetinden dahi o kadar intisabı yoktu. Ancak kitabın başlangıcındaki meşhur olan beyitlerin biraz zahiri manasına aşına iken Hakk'ın ve bu devamlı sevkın şevkiyle onu okuyup öğrenmesi mümkün oldu.

Dostlardan, çok mürüvvetli bir zatın davetiyle şereflendim. Sohbet sırasında, yaratılıştan mevcut kabiliyeti gereğince teberrüken mevlevî kıyafetinde manevî bir iftihar olan külahı giyiniş tarikat dervişlerinin ayınlarına katılmış, akıllı bir çocuk olan (ev sahibinin) torunu, Hakk'ın ilhamıyla arzu kesesinin ziyneti olan *Cezire* diye meşhur kısaltılmış müntehabatta birinci cildin başındaki şu,

*“Ayrılıktan parça parça olmuş bir gönül isterim.
Tâ ki aşk derdinin şerhini söyleyeyim”*

Üçüncü beytinin imkânı nisbetinde manasını çıkarıp anlatmaya çalıştı.

Abd-i fakir dahi, söylemeye hazır bir dille lügat manasını beyana mail olarak gönle gelen bu beyit, çeşitli sözler meyanında dilin zikri olup her ne kadar araya başka sözler girdiyse de akabinde yine o beyitle kalp ve diliyle meşgul ve terennüme mecbur olurdu.

Şöyle ki: Sohbet bittikten sonra veda olunup kendi evime dönmek üzere yürürken bu beytin lâfzı ve manası hayal yolunun yoldaşı ve arkadaşı ve güzel mealî melal dolu gönül kuşuna kanat olup yücelerde uçucu doğan, ruhanî bir iştiaqla mana göklerinin son derece yükseklerinde dolaşmaya başladı.

Hayâlî bir köşkte o iki ayaklı beyit (ev) merdiveninden diğer beyitlerin âlî katlarına yükselecek onları, Türkçeyle ifadeye başlama teşviki temiz göntül dostunda göründü.

Akşam namazını edadan sonra fakirane hücrede ifadesi renkli kalem deneme oku, maksat hedefine imtihan yazısı için atıldı. Kitabın başlangıcındaki beyitlerden, “Artık söz kısa kesilmelidir, vesselâm” beytine gelince -ki bu, onsekizinci beyittir- tercümeğe başlanılan gece, bin yüz yirmi dört Recebî'l-Mürecceb mübarek ayının ilk Cuma gecesi olduğundan müslümanların güzel âdetlerinden ve İslâmın şiarlarından olarak minarelerle kandillerin asılmasıyla onlar, müminlerin gönülleri gibi nurlanmış, aydınlanmış parlıyordu.

Yatsı ezanının okunduğunu duyunca vakti namazına acele ile çabuk yazan kalem istirahat odaya gelince izin için istihareye yatılıp misâl âleminin müşahedeleri suret-i hâle uygun olup bu işe başlamaya müsâade olmakla yücelikler sahibi Allah'a tevekkül ederek âcizane himmet kalemiyle maksad sayfaları karalanmaya çalışıldı.

Müşkilleri halledici olan, kulların ihtiyaçlarını gideren Allah'tan acizane ve muhtaç olarak ümidimiz budur ki:

Dili ve kalbi doğruluğun mecrası eyleyip bu işin tamamlanıp bitirilmesine tevfik ve inayet eylesin. Hayırlı ilhamlar ve hidayet ve inayet eylesin. Hayırlı ilhamlar ve hidayet ile murada erdirip şerefleldirsin.

Bu duayı İsmi Azamın sırrıyla kabul etsin Âmin.

Nimete şükür beyanında: Hikmet kaleminin manası şudur ki: Vücut zaviyesinde oturan yüce makam sahibi şeyh ki o, ilhamları keşf ile feyizlenmiş ruh olup dimağ kürsüsünde Mesnevî'yi tercüme ve manevî nasihatler edici oldukça sözün başlangıcında Hakk'ın yardım etmesi için Fatiha okuyup Resûlullah'a salavat getirenlerden olduk.

Hak'tan öğrenme ihtiyacı ve O'nun taliminin teşviki ile, “Her noksanlıktan münezzehtir olan Allah, Sensin, biz bilmeyiz, sen bildirmedikçe, Sensin herşeyi her yönüyle bilen, Âlim'sin Hakîm'sin” Âyet-i Kerîmesine, “Göğsümü aç, gönlümü genişlet, işimi kolaylaştır, dilimin bağını çöz, sözümü düzeltir” âyet-i celilesi mukaddemeye tezyin için ilâve edilip takdis ve tesbih nazarlığı kılındı.

Bize yakın olan dervişlere, akıl ve hislerin dostlarına va'z edip anlatmak ve bahisleri açmak kaidenin edadan sonra müessir kalem nayı, divitler mutrip-hanesinden tatlı bir sesle yazı taksimine başlayınca sinenin coşkunluğu kulağa gelen debdebeli lâfız ve harflerle kudüm gibiydi. Harflerin herbiri gizlendikleri hırkalarını çıkarmış sema-hanenin içinde sema eder hâlde, ifade kağıdı meydanında muntazam bir şekilde birer birer dervişler gibi dönerler ve şeyhin önünde ona itaat manasına elleri göğüslerinde yani bilindiği şekilde lüzumlu merasimi yaparak gösterilen lütf için teşekkürde bulunurlardı. “Şükürler olsun o Allah'a ki kuluna bilmediğini öğretti.” Söz yularına hükmeden kemal sahiplerine aşikârdır ki, Arapça ve Farsça'da bazı az söz, çok mana ifade eder. Türkçe söylemek gerekince daha çok söz ister. Aynen aslına uymaya imkân olmaz. Bazen de tersine olup vezni doldurmak için manadan fazla tamamlayıcı şeyler gerekir. Bu şekildeki beyitlerde eş manalı kelimelerle ve tefsire dayanarak maksat ifade olunmuştur. Bazen de pek az bir tasarrufla bazı beyit ve mısralar zamanın kullanımına uygun olmakla aynen bırakılmıştır. Arapça, şerefli bir dil olmak cihetinden bazı yerlerde birkaç dil karışık olan beyitlerde Arapça teberrüken yazılıp yine şiirin Türkçe tercümesine devam olunmuştur.

Lâfız ve manayı vermek dahi güç olup sadece lügat manasını vermenin, yanlış anlayanların kulağını tırmalayacağı yerlerde daha iyi bir tabirle maananın gizlenmesi tercih edilmiş ve mümkün olduğu kadar lüzumsuz sözlerden sakınılmıştır.

NAHÎFİNİN ÖNSÖZÜ

Güç bir mes'ele de mananın anlaşılmasının bir zevk ve hâl hususiyeti olup onu kelimeyle ifade etmek zor ve imkânsız olunca, ilhamın müsadesi nisbetinde anlaşılmayan ve birkaç manalı kelimeler kaldırılıp idrak sahiplerinin anlayışına havale olunmuştur.

Bu itizar mukaddemesini yazmaktan maksat, eserin aslını ve tercümesini anlamaya kadir olan af ve kerem sahibi temiz kişilerin ve melek hasletli insaf erbabının, fakirin tercümesinde vaki fazlalık ve eksiklikleri, münasebeti olmayan tabirleri iyi niyete hamlederek kusurları aff ile hoş görmeleridir. Zira bu tercüme ânî olarak başlandı. Zamanın elvermemesinden dolayı asla şerhlere müracâat olunmadıktan başka fakirin yanında sıhhati ve bozukluğu şüpheli bir dağınık nüsha bulunduğundan onunla iktifa olundu. Tercümede kelime manalarını yeterli görüp gönül ilhamlarından feyzler alınmış, gayb sayfalarından ilâhî sırlar keşfolunmuştur. Hafız.

“Beni, papağan vasfında aynanın arkasında tutmuşlar; Üstâd-ı ezel (Allah) her ne söyle dediyse, ben onu söyledim” der.

Malumdur ki, bu güzel nüsha tercüme namıyla sona ermiş görünüyorsa da lâkin bu marifet o güzeli, özür sıfatlarına büründürmüştür. Hakikate mahrem olmayanlardan ve tarikate bigâne olanlardan güzelliği gizlenmiş, visalî yasaklanmış olmakla herkes, mana güzelliklerinin eteğine el uzatamaz. Ancak temiz gönüllüler ve insaf sahipleri erişebilirler ki, onlar taassup ve inkârdan arınmış, âriflerin remizlerinin güzelliklerine vâkif ve gönül vermiş olup akıl Tûr'unun ötesinde gizlenmiş olan yüce ilimlerin gerçeklerini ikrar ve itiraf edip ve gizli işaretlerin inceliklerini âb-ı hayatından kabul etmiş olsunlar...

Bilinmeyen bir husus da, “Bilmediğin ve akıl erdiremediğin yerlerde üstüne lâzım olmayanı söyleyip durma” güzel sözleriyle açık yasaklanması aşikâr ve her ilim erbabınca kabul edilmişken zatındaki meçhullerde küllî ilim iddiası ve yaratılıştan olan cehaletin meydana getirmesiyle, “Her ilim sahibinin üstünde bir âlim vardır” değerli sözünden habersiz gibi görünenler, en üstün bilginleri ayıplamaya, en kâmil ârifleri kınamaya küstahça cesaret ederler. Allah korusun bu, mahrumluğa ve ziyana sebep olur.

“Ey müddeî eğer bu manayı inkâr ediyorsan, Hızır ve Musa'nın hayret verici hikâyesine ne dersin?”

Bu eser, bu güzel eser ve bu eşsiz tercüme, kudret sahibi bir padişahın ve yıldızlar ordusunun bir parlak ayının kutlu zamanında yazılıp bitirilmiştir. Onun saltanatı ve devleti devrinde fazîlet ve hüner sahiplerine, şairler ve ediplere ziyâde bayram sevinci olup, hepsi taktir üzere hem lütuf ve ihsanları ile murada ermiş, mes'ut olmuşlardır.

Açın gözünüzü iyi bilin ki o; Sultan İbrahim'in oğlu, Ebu'l-Megazî Sultan Dördüncü Mehmed Han'ın oğlu; Haremeyn-i Şerife'nin hizmet edeni, denizde ve karada hâkim Sultan oğlu Sultan Üçüncü Ahmed Han'dır. Allah onun devletinin müddetini kıyamete kadar uzatsın. Kıymetli oğullarının ömürlerini de “Yevmi tenada” kadar sürecek devletleriyle uzatsın.

Öyle bir kuvvetli padişaktır ki, muzaffer, kutlu, talihli ilâhî feyizlerin mazharı ve ilâhî keşiflerin menbaıdır. Hak tevfikinin yardımıyla ilâhî lütuflar cümlesinden.

“Allah (cc) bir hükümdara hayır işletmek murat ederse, ona, özü, sözü, işi yerinde birini vezir kılar” diye olan hadîsin müjde dolu işareti doğru sözünce hayır iradesinin makbulü olup müteşekkîrâne bir övünme ilâvesine lâıyk bir eşsiz vezîr-i azama ve hikmet sahibi bir yüce müşîre sahip olup onu, hem damatlık hem sadrazamlık ile taltif edip şereflendirmişler; devletin ve saltanatın temelini isabetli, temkinli bir idareyle kurmuş ve sağlam bir şekilde bina etmişlerdir. Lâkablarının isimleri bu vasıflarla süslenmiş ve akl-ı selim sahiplerinin gönül sayfalarında açıklanmıştır.

İşi gördürmek sözüyle asrının biricigi, iyilik etmek ve lutufkâr olmakla zamanının teki, eli açık, gönlü gözü toklukta, cömert ve azizdi. Güzel huyları, yolunca olan reyleri ile (Süleyman (as) veziri) Asaf gibiydi.

Tabiatı Bermekiler, cömertliği Hatem Tai gibi, âlimleri sever. Fazilet sahiplerine yol gösterir. Güzel söyler ve güzel sözleri yayar. Sanki cömertliğin hasgörüllüğün çıktığı kaynak kendisidir. Nesillerin başıdır. Sadrazamlığı da ayın öndürdü gibi parlaktır. O büyük, kıymetli vezir İbrahim Paşa'dır. Allah onu dilediği hayırla rızıkla rızıklandırısın. Yarabbi bizim Sultanımızı ki o, -Müslümanların da Sultanıdır- muzaffer kıl. Vezirlerini doğru ve dürüst olanlardan kıl.

BEYAN-I HÂL-İ HAZRET-İ MEVLÂNÂ

Elhamdülillahi vahde ve's-salâte ve's-selâmü alâ men lâ nebiyye ba'de ve alâ âlihi ve ashâbihi ve etbâ'ihî ve ahhâbihi *Ma'lûm ola ki hâlâ bilâd-ı Karaman'dan Konya dinilmekle ma'rûfe kasaba-yı feyz-i me'lûfede evlâd-ı kirâmına dâru'l-karâr-ı ifâza olan âsitâne-i şerâfet-nişâne kendilerinin ve vâlid-i mâcidlerinin ve sâir evlâd ü ahfâd-ı vâlâ-nihâdlarının mezârât-ı müteberrekeleri buk'a-yı hâlet-efzâsında medfûn olan Mevlânâ şöhret ve Celâle'd-din lâkab Muhammed bin Muhammed Bahaü'd-dini's-şehîr Sultânü'l-ülemâ-i bin Hüseynü'l-Belhî bin Ahmed bin Mevdûd bin Sabit bin Müseyyib bin Mutahhar bin Hammad bin Abdü'r-rahmân bin evvelü'l-halife-i efdalü'l-evliyâ refik-i şefik mahbûb-ı Rabb-i siddîk-ı siddîk u atîk-lakab Ebî Bekri's-Siddîk radiyallahü telââ anh ve an evlâdihî ve an cemî'i Ashâbi'n-Nebiyü'l-celîl salavâtullahi ve selâmün aleyhi ve alâ sâirii'l-enbiyâ. Lisân-ı Parisî üzere altı cild ile müfrez ve muntavî ebyât-ı kesîre-i adîdeyi muhtevî Mesnevî-i Şerîf şöhretiyle makbûl-ı vazî' u şerîf olan kitâb-ı manzûmunun dibâce-i Arabiyyesi ve terceme-i dil-pesendinin mefhûm-ı ercemendidir ki bu nesak üzere irâd olundu.

HAZRET-İ MEVLÂNÂ HAKKINDA

Bir ve yüce olan Allah'a hamdolsun. Nebisine salat ü selâm olsun ki; Ondan sonra Nebi yok. Onun âline ve ashâbına ve onlara uyanlara da selâm olsun.

Malûm ola ki, hâlâ Karaman beldelerinde Konya diye maruf feyizli kasabada muhterem çocuklarına feyiz yurdu olan şerefli dergâhta kendilerinin ve kerem sahibi babalarının ve diğer yüce soylu çocuklarının mübarek mezarları arasında medfun olan Mevlânâ diye meşhur lâkabı Celâlüddin Muhammed babası Muhammed Bahaeddin ki, oda Sultanü'l-ulemâ diye anılır, tanınır. -Onun babası- Hüseyin Belhî'dir. Babası Ahmed'dir. Onun babası Mevdud, babası Sabit, babası Müseyyeb, babası Mutahhar, babası Hammad, babası, ilk Halife Hz. Ebû Bekr (ra)'in oğlu Abdurrahman'dır. Hz. Ebû Bekir velilerin en büyüğüdür. Garda Resûlullah'ın arkadaşıdır. Lâkabının biri de Atîk'dir. Ebû Bekir de lâkabıdır. Allah, ondan, çocuklarından ve ashâb-ı Peygamber'den razı olsun.

Farsça olarak altı çiltten müteşekkil bir hayli beyitleri havi Mesnevî-i Şerîf diye meşhur olan kıymetli manzum kitabın Arapça önsözü ve güzel tercümesinin yüksek mefhûmudur ki, bu tertip üzere irâd olunmuştur.

TERCEME-İ DÎBÂCE-İ MESNEVÎ

Bu Kitâb-ı Mesnevî keşf-i esrâr-ı vusûl ve yakinde Asûl-ı usûl-ı usûl-ı din olup fikh-ı ekber ve şer'-i ezher ve bürhân-ı ezher-i İlhâhidir pertev-i envâr-ı meânîsinin misâli berkûh-i dil-küşâde rûşenâ misbâh olup şurûk-ı işrâkı şânka-bahş-ı nûr-ı sabâhdır ve bu kitâb-ı müstetâb uyûn

NAHÎFÎ'NİN ÖNSÖZÜ

u ağısânla müzeyyen bir cenân-ı cinân olup andan bir ayn cârîdir ki ebnâ-yı sebîl-i Hakaanî beyninde Selsebîl ile tesmiyye ve ashâb-ı makaamât u kerâmât meyânında hayr-ı makaam ve ahsen-i mekâil ile ta'miyye olunur anda ebrâr ayş u nûş ve ahrâr tarab u hurûş iderler ve bu Kitâb-ı Mesnevî Nîl-i Mısır gibi sâbirîne şerâb ve âl-i Fir'avn u kâfirîne hasret u tebâbdır şöyle ki Allâhu azîmü'ş-şân buyurmuşdur.

يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يَضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ

Ve bu Kitâb-ı müstetâb şifâ-yı sudûr ve asfâ-yı sürûr ve cilâ-yı ahzân ve keşşâf-ı Kur'an ve mûris-i tevessü-i erzâk-ı rûhânî ve bâis-i tatyîb-i ahlâk-ı Subhânî olup eyâdî-i sefereyi kirâm-ı berere-i ma'nevî mahz-ı ilhâm-ı Rabbü'l-âlemîn olmak şerefiyle mess-i gayr-i tâhirden mâni' ya'ni bütünü hâvî olduğu dekaayık-ı meânî-i Rabbânî ve hakaayık-ı maârif-i Hakkaanîye inkârları sebebiyle hüve'l-maksûda nâ-mahremânî ittîlâ'dan râdî' olurlar ve tenzîl-i Rabbü'l-âlemîn olmak hasebiyle bu kitabın pîş ü pesinden bâtil tetarruk eylemez ki Allâhu azîmü'ş-şân hâfız u nigebânîdir pes imdi ol hayyir-i hıfz ile Erhamu'r-râhimîndir ve bu Kitâb-ı Mesnevî için nice elkaab-ı cemîle vardır ki mücerred telkîb-i inâyet-i samedâniyyedir ancak biz bu lâkab-ı kalîle kasr eyledik ki kalîl kesîre ve cur'a gadîre delâlet ve tûde-i galle harman-ı kesîre işaret ider Allahu azîmü'ş-şânın sûrî ve ma'nevî muhtâc-ı rahmeti abd-i zaîf Muhammed bin Muhammed bin Hüseyin-i Belhî'dir ki takabellâhu minhu ben bu gurer-i makaalâtı ve dürer-i delâlâtı ve tarîka-yı zühhâdî ve hadîka-yı ibâdî kasîretü'l-mebânî kesîretü'l-meânî garâib u nevâdiri müştemil olan manzûme-i mesnevîyi tatvilde seyyid u senedim ve cesedimde menzile-gîr-i rûhum olan sıddîk-ı mu'temedim ve zahîre-i yevm u gadim istid'âsıyla bezl-i mechûd eyledim ki, şeyh-i müşârünileyh kıdvetü'l-ârifîn imâmü'l-hüdâ ve'l-yakîn mügîsü'l-verâ emînü'l-kulûb ve'n-nühâ vedîatü'llâhi beyne halîkatihî ve safvetihî fi berriyetihî ve vesâyâhu linebiyyihî ve habâyâhu inde safiyyihî, miftâhu hazînü'l-arş ve emîn-i kunûzu'l-ferş Ebü'l-fezâil Hüsâmü'l-Hak ve'd-din Hasan bin Muhammed bin Hasani'l-ma'rûf bi-âhi Türk Ebü yezîd-i vakt ve Cüneyd-i zamân sıddîk bin sıddîk bin sıddîk radiyallâhu anh ve anhüm cenâbıdır ki Urumuviyyü'l-asl olup "emseytü Kürdiyyen ve asbahtu Arabiyyen" kavliyle muhterem olan şeyh-i mükerreme müntesibdir kaddasallahu rûhehu ve ervâhe ahlâfêhu feni'me's-selef ve ni'me'l-halef o zât-ı sutûde için bir neseb ve haseb sâbitdir ki üzerine şems ridâsını ilkaa ve nücûm ziyâsını irhâ eylemişdir. Sâha-i saâdet-hânesi evlâd-ı mülûke kible-i ikbâl ve ashâb-ı sülûke Kâbe-i âmâl olmakdan hâli olmadı ve mâdâm ki ahter-i tâbân tâli' ve neyyir-i dirâşşân lâmi' ola bu sıfatla ittisâfdan hâli olmasın tâ ki Rabbâniyyûn rûhâniyyûn ve semâviyyûn ve arşîyyûn nûrâniyyûn adâdından ma'dûd olan ulû'l-besâir için urve-i vüskaa olalar ki ol zümre-i aliyye ve fırka-yı celiyye bir bölük sâkitlerdir ki nâzırlar ve gaaiblerdir ki hâzırlardır ve mulûk-ı pelâs-pûşlardır ki cümlesi eşrâf-ı kabâil ve ashâb-ı fezâil ve envâr-ı delâildir. Âmin yâ Rabbe'l-âlemin.

Hâzâ duâun lâyured. Duâun li esnafî'ş-şâmil.

MESNEVÎ'NİN ÖNSÖZÜNÜN TERCÜMESİ

Bu Mesnevî kitabı, visal ve yakîn sırlarının çözülmesinde dinin asıllarının asıllarının asılları olup o, Allah'ın en büyük fıkhi, en güzel şeriatı, en açık ve kuvvetli bir delilidir. Onun mana nurlarının ziyası ışıklar saçan sabahlardan daha aydın, kandilikte parlayan bir kandile benzer. Ve bu güzel kitap, pınarlar ve dallarla süslenmiş bir cennetlerin (gönüllerin) cenneti

olup orada Hak yolu yolcuları arasında Selsebil denilen bir pınar akar. Burası makam ve keramet sahipleri için en hayırlı makam ve en güzel istirahat yeridir. Orada iyiler yiyip içer ve hür kimseler de neş'elenip coşarlar. Ve bu Mesnevî kitabı, Mısır'ın Nil'i gibi sabırlılara su, Firavunun soyuna ve kâfirlere hasret ve ziyandır. Nitekim Allahü azimüşşan, "Bir çoğunu istedikleri dalâlete, bir çoğunu hidayete ulaştırmıştır. Onun yolundan fasıklardan başkası sapmaz, ancak onlar saparlar" diye buyurmuştur.

Ve bu güzel kitap, gönüllerin şifası, sevinci artırıcı, hüznüleri giderici ve Kur'ân-ı Kerim'i açıklayıcıdır. Ruhanî rızıkların bolluğuna, ahlâkın güzelleşmesine sebep olur. Ancak âlemlerin Rabbinin ilhamıyla hayır sahibi kâtiplerin elleriyle yazılmıştır. Temiz kişilerden başkasının el değdirmesine mani' olunup, yani içindeki ilâhi sırların inceliklerini ve gerçeklerini inkârları sebebiyle onlar bundan men olunurlar. Mesnevî, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmek hasebiyle onun önünden ve ardından bâtil, yol bulamaz. Zira Allahu azimüşşan koruyup gözeticidir. O, en iyi koruyan ve merhametlilerin en merhametlisidir. Bu Mesnevî için nice güzel lâkablara daha vardır ki, onları da yüce Allah takmıştır. Ancak biz, bu kısa adla sözü kısa kestik. Zira az çoğa, bir yudum su göle delâlet ve bir parça zahire büyük bir harmana işaret eder.

Allahu azimüşşanın maddî ve manevî rahmetine muhtaç bu zayıf kul, Belhli Hüseyin oğlu Muhammed oğlu Muhammed'dir. (Allah Mesnevî'sini kabul buyursun.) Ben bu parlak sözleri, yol gösterici incileri, zahitlerin yolunu, kulluk edenlerin bahçesini lâfzî az manası çok, garip ve nadir şeyleri içine alan bu Mesnevî manzumesini, efendim, dayanağım, cesedimde konaklayan ruh gibi ve güvendiğim çok sadık, dünya ve ahiretimin azığı olan şahsın dileğiyle uzatıp genişletmeye çalıştım.

O, âriflerin kıdvesi, hidayet yolunun imamı, başı daralanlara yardıma koşan gönüllerin güvenip inandığı, Allah'ın mahlukları arasında vediası, nebisine tavsiye etmiş olduğu kimselerden arş ve yer hazinelerinin miftahı Hasan oğlu Ahitürk O; vaktin Bayezid, Cüneydi Sıddik oğlu Sıddik Hüsameddin Çelebi (ra).

Aslen Urumiyeli olup "Kürt olarak yattım, Arap olarak kalktım" sözüyle hürmet gören kerem sahibi Şeyhin (Peygamberin) soyundandır. Allah O'nun ruhunu ve soyundan olanların ruhlarını takdis etsin. Ne güzel selef ve ne güzel halef.

O övülmüş zatın öyle bir soyu-sopu vardır ki, üzerine güneş şalını, yıldızlar ışıklarını salıp yaymıştır. Saâdehanesi eşîği padişah çocuklarına ikbal kıblesi, dervişlere dilekler Kâbesi oldu.

Yıldız doğdukça, güneş parladıkça bu sıfatta vasıflanmaktan hâli kalmayın. Tâ ki Rabbe, ruha, semaya, arşa ve nura mensup olanlardan sayılan basiret sahipleri için sağlam bir kulp olsunlar. O yüce zümre ve aşikâr fırka bir bölük sükût ehli, nazar ehli, gaip fakat hazır ve bir çula bürünmüş sultandırlar ki, hepsi halkın ileri geleni, faziletler ve deliller nurları sahipleridir. Âmin, Ey âlemlerin Rabbi.

I. CILT

1. Dinle neyden, zira o, bir şeyler anlatmada, ayrılıklardan şikâyet etmededir.

Ney der ki: “Beni kamışlıktan kopardıklarından beri iniltilim, kadın ve erkek herkesi ağlattı.”

“Ayrılık, bağrımı parça parça eylesin, tâ ki aşk derdini anlatabileyim.”

“Her kim aslından uzak ve ayrı olursa o, kavuşma zamanını bekler durur.”

“Ben ki her meclisin ağlayanı, iyilerin de kötülerin de arkadaşayım.”

“Herkes kendi zannınca bana dost olur, sohbetimden bir şeyler öğrenmek ister.”

“Gerçi sırrım, feryadımdan uzak değil, lâkin her göz ve kulakta bunu sezecek nur yok.”

Can ve ten birbirinden gizli değildir. Fakat canı, görmeye izin yoktur.

Ney’in sadası ateş oldu, onu hava sanma. Kimde bu ateş yoksa yazıklar ona.

10. Ney’in tesiri, aşk ateşinden; şaraptaki hâl, aşk coşkuluğundandır.

Ney, sevgiliden ayrılmışa dert ortağı oldu. Kavuşmaya mâni olan perdeleri parçaladı.

Ney gibi bir zehir ve panzehir, ney gibi bir dost ve âşık olamaz.

Ney, kan dolu bir yoldan haber verir. Mecnun’un aşk hikâyesini anlatır.

Akıl esrarının sırdaşı âşıklardır. Dile kulaktan başka tâlip yoktur.

Günler derdimizden uzar ve yanıp yakılmaya arkadaş olur.

Günler geçerse gam değil. Ey tertemiz dost, sen ebedî ol.

Deniz, balığı suya kandıramaz. Nasibi olmayana gün uzun gelir.

Ham olan hiç pişmişin hâliinden anlar mı? Bunun için sözü kısa kesmelidir vesselâm.

Ey oğul, başını kes kurtul, gümüşe, altına esaretin ne vakte kadar?

20. Testiyi denize daldırsan bir günlük rızıktan fazlası kısmet olmaz.

Harisin göz testisi dolar mı? Kanaatsiz, sedefte inci olmaz.

Aşktan her kimin elbisesi parça parça olmadıysa o, kötülüklerden, hırstan, kibirden temizlenmemiştir.

Ey bizim tatlı aşkımız, ey bizim hastalığımızın tabibi! Şâd ol.

Ey aşk! Bizim kibir ve azametimizin, şerefimizin devası, Eflâtun’umuz ve Calinus’umuz sensin.

Topraktan olan beden aşk ile yüceldi. Bu tesirle dağ bile coşup oynadı.

Vuslatın ışığı Tur’u nurla doldurdu. (Tur sarhoş oldu) ve Musa da düşüp bayıldı.

Eğer ben bir dost bulsaydım, ney gibi sırrımı ifşa ederdim.

Dostundan ayrılan, ne kadar konuşsa da o, yine dilsizdir.

Gül gidince gülistan zevki ve inleyen bül-bütün feryadı kalmazdı.

30. Her şey sevgiliden ibaret, âşık bir perde, sevgili daima diri ve âşık ölü.

Her kim aşk ile yanıp tutuşmamışsa o, uçamayan kanatsız bir kuş gibidir.

Sevgilinin nuru erişmezse akla bir nefes yer kalır mı?

Aşk, bu sırrın yayılmasını ister. Temiz olan aynaya bak, nasıl gammazdır.

Senin gönül aynan sırrını faş etmiyor. Çünkü o, tozdan arınmış değil.

Gönül kirden, süsten temizlenirse, Hak güneşinin nuru orada parıldar.

Ne olur bizi dinleyen dostlar olsa. Zira bu destan bizim hâlimizin hikâyesidir.

Bir padişahın bir cariyeye âşık olması ve cariyenin hastalanmasıyla padişahın tedavi için tedbir alması

Dünya ve din saltanatına sahip bir padişah vardı.

Tesadüfen bir gün ata binip avlanmak niyetiyle bir hayli yol aldıktan sonra,

Padişah, yolda bir cariyeye gördü. Elinde olmadan ona gönül verdi, kul oldu.

40. Gönül kuşu çırpınmaya başlayınca, cariyeyi satın almada acele etti.

Onu visal odasına süs yaptı. Fakat ansızın cariyeye hastalandı.

Birisi bir eşek bulur, palan bulamaz. Palanı bulunca da eşek kurdun nasibi olur.

Testi olsa, su elin ziyneti olmaz (su bulunmaz). Su bulununca da testi kırılır.

Padişah doktorları topladı ve: "Bu iki canın korunması gerektir."

"Ben dertliyim, canımın canı, derdimin çaresi ve ilâcı odur."

"Kim benim canımı, sevgilimi tedavi ederse, o hazinelerime nail olur." dedi.

Hepsi şaha, "Gayret edeceğiz, buna söz veriyoruz." dediler.

"Çağımızda hepimiz bu dünyanın bir Mesih'iyiz. Derde derman ve gönül yarası-
na merhemiz."

İlâhi iradeden tamamen gafil oldular. (İnşallah-Allah izin verirse demediler). Hak da onları tam bir acz ile kahreyledi.

50. "İnşallahı" terk, acze sebep olur. Güzel huyun namesi Allah'ı zikirdir.

Gafilin işi makbul değildir. Devanın sırrı Hakk'a yakın olandır.

Türlü tedavi tedbirinde bulundular ama, hiç-biri maksadı sağlamadı.

Câriye hastalıktan kıl gibi olunca, şahın göz yaşları ırmağa döndü.

Sirkencübün safrayı artırdı. Badem yağı kuruluğa sebep oldu.

Karahalile ile kabız oldu, sıkıntı geldi. Su, ateşe neft gibi tesir etti.

Padişahın, cariyeyi tedavi eden hekimlerin aczini görerek mescide gitmesi ve Hak katında yalvarırken uyuya kalması ve rüyasında gayb müjdecisi Allah hekimi ile müjdelenip Allah'ın yardımıyla muradının hâsil olması

Padişah bu işte hekimlerin aczini görünce yalın ayak mescide koştu.

Mescidde mihrabın önüne geldi. Secde yeri göz yaşlarıyla doldu.

İbret nuru, gözünü aydınlatınca Allah'a hamd ü sena eyledi.

"Ey, en küçük ihsanı dünya mülküne bedel olan Rabbim! Açık ve gizli her şey sana malûmdur."

60. "Bütün ihtiyaçlarımızı gören sensin, fakat ben istek yolunda yanıldım."

"Sen, gerçi kul hata eyler buyurdun ve açık, gizli ne varsa bağışladım, dedin."

Padişah, can u gönülden coşunca, ilâhî lütuflar denizi de coştı.

Ağlayıp dururken uyuya kaldı. Rüyasında bir pir görüp gelecekte haberdar oldu.

O dedi ki, "Ey padişah! Dileğin kabul oldu. Yarın sana bir yabancı gelecek."

"O yabancı, hem iyi bir hekim, hem de doğru ve emin bir kişidir."

"Tedavisinde keramet vardır. Onun kemali Hakk'ın kudretiyledir."

Şah, uyanarak kendine gelince, gaybdan gelen vaat ile neşelendi.

Padişah, bu gizli sırrın zuhuru için pencere önünde beklemeye koyuldu.

Gördü ki, fazıl, âlim birisi; gölge içinden güneş gibi belirmiş gelmektedir.

70. Uzaktan hilâl gibi parlamakta (erişmekte), hayal gibi kâh görünmekte, kâh kaybolmaktadır.

Ruh gibi hayal de gizlidir. Bu dünya da o hayallerden biridir.

Dünya halkının cengi de, sulhu da, övünmesi, utanması da hep bir hayalden ibarettir.

Velilere tuzak olan hayaller, Tanrı bahçelerinin ay yüzlü güzellerinin bir akisleridir.

Padişah, rüyasında görmüş olduğu hayali, misafirin yüzünde temaşa etti.

Onu, kendisi bir yavermiş gibi karşıladı. Gayb âleminden gelen bu misafiri övdü.

İki aşk denizinin birleştiği görüldü. Misafir ve ev sahibi dost oldu.

Padişah, “Asıl sevgilim sendin, o cariyeye değil. Fakat dünyada daima iş, işi gösterir.”

“Ey piri! Sen bana Mustafa (sav)’sın. Ben de senin hizmetine kemer bağlamış Ömer gibiyim” dedi.

Muvaffak kılıcı Cenabıhak’tan terbiye ve edepte muvaffakiyet ümidi ve had bilmezliğin akıbetinin vehameti

Hakk’ın bize edep ihsan etmesini isteyelim. Zira terbiyeden noksan olan O’nun lütfuna lâyık değildir.

80. Edebsizin kötülüğü yalnız kendisine değildir.

Belki bütün dünyaya karşılık, ateş verir.

Alış-veriş zahmeti olmadan gökten sofraları iniyordu.

Musa kavminden birkaç haddini bilmez de sarımsak ve mercimek istedi.

Bunun üzerine gökten ekmek ve sofraları inmesi kesildi. Onlara ekin ekip biçme zamanının meşakkati kaldı.

İsa dahi Hakk’a yalvarınca Allah’ın fazlı, lütfu ve cömertliği ona sığınak oldu.

“Ey Rabbim! Gökten bize sofraları indir” dedi ve semadan onlara sofraları gönderildi.

Küstahlar ise terbiyesizlik edip, sofraları artıklarını da istediler.

İsa onlara, “Bu cömertlik sofrasıdır. O Hakk’ın ihsanı olarak daimdir” dedi.

Bunda kötü zan ve hırs göstermek rızık verene karşı küfranı nimettir.

Hırstan kör olan o dilenci huyluların fitnesinden lütfu kapısı kapandı.

90. Zekâtın verilmemesi yağmura mâni olur. Zinadan da etrafa veba yayılır.

Gam, keder sana yine senden; şüphesiz senin küstahça işlerindedir.

Hak korkusundan kayıtsız olan, başkalarının da yolunu keser.

Bu yolda kim küstah olursa o, hasret vadi-sinde boğulur.

Bil ki, felek edebinden dolayı nurlu, melekler de bu yüzdendir masum ve temizdir.

Güneşin tutulması, Azazil’in, Hakk’ın kapısından sürülmesi cüretleri, küstahlıkları yüzündendir.

Mevzu, şahın ve misafirin durumuna gel-sin. Zira söz uzadı, maksada yaklaşmak gerektir.

Padişahın, rüyasında müjdelenen Hak tabibi ile zahirde görüşmesi

Şah, elini açarak piri kucakladı. Aşk gibi gönlünü ve canını ona makam etti.

Alnını ve elini öperek geldiği yolu, oturduğu yeri sordu.

Piri hürmetle bağrına basıp, “Sabırla hazineye kavuştum.”

100. “Sabır, acı oldu ama, nihayet onun meyvâsında şifa ve afiyet vardır.”

“Sen, Hakk’ın zahmet giderici bir hediyesi ve -Sabır sıkıntısının anahtarıdır- sözünün manasıdır.”

“Senin güzel yüzün her soruların cevabı oldu. Şüphesiz müşküller seninle hallolur.”

“Sen, bizim gönlümüzde olanın tercümanı-sın ve düşkünlerin elinden tutansın.”

“Ey seçkin ve Hakk’ın senden razı olduğu kişi! Hoş geldin. Sen kaybolursan kaza gelir, feza daralır.”

“Sen, kavmin efendisi, büyüğüsün. Senden hoşlanmayan helâk olur” dedi.

O muhterem ihtiyarı, ağırlamadan sonra elinden tutup içeriye götürdü.

Padîşahın, o Allah hekimini hastanın yanına götürmesi ve hekimin vaziyeti anlaması

Padîşah, hastanın hâlini başından sonuna kadar anlatıp sonra hekimi onun yanına götürdü.

Hekim, hastanın yüzünün rengine baktı. Nabzını saydı ve hastalığın sebep ve işaretlere dikkat etti.

Dedi ki: “Diğer hekimlerin tedavilerinden bir iyileşme yok, belki daha çok harap etmişler.”

110. “Onlar, gönül hâlinde haberdar olmamışlar. İftiralarından (bilir görünme davasından) Allah’a sığınırım.”

Pir, hastanın hâlini, hastalığın sebebini açıkça anladi. Fakat bunu padişahın gizledi.

Safra ve sevdâ illeti bellidir. Odunun dumanı olunca bu, kokusundan belli olur.

Onun vücudunda değil, gönlünde bir hastalık olduğunu anladi.

Gönül iniltisi, aşkın şahididir. Gönül hastalığından beter bir hastalık yoktur.

Aşk, bütün hastalıklardan ayrıdır. O, hak sırlarının usturlabı oldu.

Aşk, her iki taraftan da yücedir. Neticede o, âşıka rehber olur.

Aşkı, her ne şekilde açıklasam da, anlatmam da onu tarifte dil (insan) dilsiz kalır.

Gerçi dil, tefsire aşınadır. Lâkin dilsiz aşk daha aydınlık (daha güzel) dir.

Kalem, gerçi her şeyi yazar ama, aşka gelince başı döner.

120. Aşkı anlatmak için akla izin yoktur, (akıl, aşkı anlatmada çamurda yatan eşek gibidir). Onu, yine aşk kendisi anlatır.

Güneşe delil, yine güneş oldu. Sana ondan başka aydınlık bir yol yoktur.

Gerçi gölge de onun nurundan bir delile de can Tur’u o parlak güneşten görülür.

Gölge de, masal gibi uyku getirici olur. Fakat güneş, ayın yanlmasını tefsir eder.

Bu söz, batan güneşin sırrı olur. Ebedî can güneşinin gurubu yoktur.

Gerçi gökteki güneş bir tanedir ama, onun benzerini tasvir etmek mümkündür.

Makbul olan can güneşi ki, onun bir benzeri tasavvur dahi edilemez.

Ruhu, canı tasavvura imkân var mı? Tâ ki şekiller, şekliyle hallolabilsin.

Bahis, Tebrizli Şemseddin (dinin güneşi)’in yüzüne gelince güneş, dördüncü göğü kendine makam edindi.

Şems’in adı, dilin süsü olunca onun nimetlerini, remizle de olsa anlatmak lâzımdır.

130. Yusuf’un gömleğinin kokusu gibi bu an cana, hâl zevkinin kokusu geldi.

Bunca yıllık sohbet hakkını hatırla da, devamlı olarak kavuşma gününün hâlini söyle.

Tâ ki, yer ve gök gülsün. Akıl, ruh ve göz yüz kerre daha fazla gülsün (sevinsin).

(Şems’i anlatmayı) bana teklif etme. Zira şimdi ben yokluktaım. Anlayışım azaldı, onu (lâyıkıyla) övemem.

Aklı başında olandan başkasının söylediği her söz, tekellüflü, aşırı zarif ve güzel de olsa doğru olmaz.

Ben sözü uzatsam doğru değildir. Zira dost ile dost olmayan ne anlar.

Bu hicramı, bu ayrılığı anlatmayı bir başka zamana bırakalım.

Dedi ki, “Beni doyur zira açım, çabuk ol zaman keskin bir kılıçtır.”

Ey arkadaş, soft zamanın çocuğu olmalıdır. “Yanna” demek tarikat icabı dışındadır.

Hakikî softi ince görüşlüdür. Veresiyeden varlık üzere yokluk arız olur.

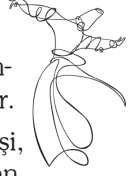
140. Dostun sırrını kapalı tutmak gerektir. Gerisini hikâyeden (anlamak) uygun olur.

Güzellere ait sırların, sureta başkalarının sözünde gizlenmiş olması daha (hoştur).

Sırları keşfe meyleden fodul kimse, sonunda kendi hâlinde üzüntü duyar.

Der ki, “Sevgiliye gömleksiz kavuşmak lâzım. Böylece ağlayan can arzuya doysun.”

Ben dedim ki, “Canan eğer üryan olursa vücudun, kucağın baştan başa mahvolur.”

Arzu edilen şey ölçüyü aşmasın. Zira bir saman çöpünün dağa gücü yetmez.

Güneşin nuru âlemi aydınlatır. O biraz daha yakın olsaydı halkı kebab gibi yakardı.

Ey gönül, sözü bu kadar uzatma, Şems-i Tebrizî'den bahs etmen kâfidir.

Onu anlatmanın hududu ve sonu yok. Sen eski hikâyeden söz aç.

O velinin, padişahтан cariye ile yalnız kalmayı istemesi ve onun hastalığını anlaması

Hekim, vaziyeti anladı ve yüce taht sahibi şahın sırdaşı oldu.

150. “Ey şah, evi boşalt. Dost ve yabancı kimseyi içeriye alma.”

“Kapı ardında kimse kalmasın. Bu bîtap hastadan soracaklarım var” dedi.

Dost, düşman evden herkes uzaklaştı. İçeride yalnız hasta ile hekim kaldı.

Hekim, “Ey güzel huylu (nazik bir şekilde), memleketin neresidir? Zira her şehrin başka bir tedavi usulü vardır.”

“Memleketinde akraban, sevdiğin, komşun var mı söyle?” diyerek.

Başından geçenleri birer birer sorarken onun nabzını tutuyordu.

Kimin ayağı dikenden incinirse o, gayri ihtiyari ayağını dizinin süsü eder (ayağını dizi üzerine kor).

İğne ucu işe yaramazsa, dişi ve dudağı ona yardımcı olur.

Kişinin ayağındaki diken yarası bir keder verirse diken, gönülde olunca hiç karar kalmaz.

Her rastgelen gönül dikenini görseydi, sinek gibi yara sahibine el uzatmazdı.

160. Eşeğin kuyruğu (altına) bir diken konulursa o, çıkarmak zannıyla boyuna bağırır durur.

Eşek ıstırabından bağırıma (çifte atmaya) devam eder. Ona dikenden kurtarmak için akıllı birisi lâzımdır.

Dikenden kurtulabilmek için ıstırabından o, her tarafa koşar, bağırır durur.

O diken çıkarmada usta olan kişi, güzel davranışıyla zavallıyı gamdan emin eyler.

O hünerli tabip, cariye den dostları hakkın da malûmat aldı.

Dostça ona hâlini, memleketindeki sevdiğini, akranlarını sordu.

Her sualde hekim susar, hastanın nabzına akıl kulağını tutardı.

Tâ ki, o nabza aşına kâmil hekim, hangi ismin sualini aydınlatacağını anlayabilirdi.

Cariye, memleketindeki tanıdıklarını saydıktan sonra başka bir şehir adı (söyledi).

“Hekim, memleketinden çıkınca ilkin hangi şehirde eğlendin” dedi.

170. Aynı şekilde sual devam ettikçe nabzın atmasında bir değişiklik olmadı.

Cariye şehrin ileri gelenlerini birer birer saydı. Görüşüklerini, ekmek, tuz yediklerini anlattı.

Şehirden, evden bir hayli bahs ettiyse de bu hikâyeden nabızda bir değişme olmadı.

Hekim, Semerkand şehrini soruncaya kadar onun hâlinde diğer şeylerden bir değişme olmadı.

(Semerkand sorulunca) nabız hızlandı. Yanağı kızardı, (sonra) sarardı; çünkü derdi Semarkandı bir kuyumcudandı.

Hekim, hastanın vaziyetini öğrendi. O pir, ustalıkla bu sırrın vâkıfı oldu.

Dedi ki, “Kuyumcunun semtini söyle!” Köprü yakınında Gaffer Mahallesi” dedi.

Hekim, “Üzülme, ben senin hastalığını anladım; tedavi için tedbir aldım” dedi.

“Sen, hasta gönlünü sevindir. Feyz yağmurum senin bahçene yağacaktır.”

“Gam yeme sen, ben senin derdini çekmekteyim ve bu derde (yüz babadan daha) müşfik bir ortağımım.”

180. “Sırrını sakın hiç kimseye duyurma. Padişah dahi hâlini sorarsa söyleme.”

“Sevgilinin sırnı gönülde gizli olursa bil ki, muradın çabuk olur.”

Peygamber, “Sırnını gizleyen muradına tez kavuşur.” dedi.

Tohum toprak altında gizlenince, mes’ut, yeşermiş ve tertemiz olur.

Altın ve gümüş, madende gizli olmasalardı nasıl dünyanın her tarafında makbul olurlardı.

O mahir hekimin lütuf (ve) vaatleri, gönül hastasını gamdan, kederden kurtardı.

Hakikî vaatlerden kalbe sevinç gelir. Yalan vaatler ise insana üzüntü verir.

Kerem sahibinin vaadi hazine gibidir. Cimrinin yalan vaadi eziyet olur.

Velinin yani Hak tabibinin, cariyenin derdini anlayarak padişaha bildirmesi ve şahın bu hususta hekim ile görüşmesi

O mahir, müşfik hekim, cariyenin derdini öğrendi.

(Sonra) Şahın odasına giderek, vaziyetten onu haberdar eyledi.

190. Şah, “Tedavi için fikrin nedir? Bu müşkülü geciktirmekte tehlike vardır” dedi.

Hekim, “Bu işin çaresi şudur: O şahsı biz hususî bir davet ile getirtelim.”

“Kuyumcu bu davet ile sevinir, altın ve gümüşle süslü elbiseden gurur duyar” dedi.

Kuyumcuyu getirmek için padişahın, Semerkand’a adamlar göndermesi

Şah, hekimin tedbirini işitince onun nasihatini gönlüne küpe etti.

Padişah, dürüst, işten anlar, becerikli birkaç kişiyi kuyumcuya elçi olarak gönderdi.

Onlar, Semerkand’a varınca kuyumcuya şahın sözünü iletiler.

Dediler ki: “Ey işi temiz, hünerli kişi; senin adın her yerde meşhurdur.”

“Padişahımız, kuyumculuk işinde tam bir istekle sana rağbet ediyor.”

“Senin için elbise, altın ve gümüş gönderdi. Onun yanında itibarın olacaktır.”

Kuyumcu kıymetli elbiseyi, altını ve gümüşü görünce çocuğundan; memleketinden ayrıldı.

200. Sevinerek, gülerek yola koyuldu. Fakat, ömrünün mahvolduğundan haberi yoktu.

Elbisesinin, hayatı karşılığı olduğunu bilmeyen o sevgili, kırmızı hil’atı ile ata bindi.

Nice kimseler, kaza elinin onu çektiğini (kendi ayağıyla kötülüğe gittiğini) bilmeden razılık yolcusu olurlar.

Kuyumcu zenginliği tahayyül ediyor. Azrail ise “(Git, belki) kemale kavuşursun (öteki tarafa bir şeyler götürürsün)” diyordu.

O garip kişi yoldan gelince hekim, onu padişahın meclisine götürdü.

Padişahın meclisine o izzet, naz, yücelik, ikbal ve ikram ile vardı.

Padişah, kuyumcuyu görerek ağırladı. Hazinesini ona teslim etti.

Hekim padişaha, “Ey devletlim, cariyeye ile bu şahsı murada erdir.”

“Tâ ki cariyeye, kavuşma suyu ile ateşini, hasretini teskin etsin, iyileşsin” dedi.

Padişah, o ay yüzlüyü ona bağışladı. O biçareyi meclise mahrem etti.

210. Altı ay kadar safa sürdüler. Kız iyileşerek güzelleşti.

Hekim, kuyumcu için bir şerbet yaptı ve hastalandırmak için ona bunu içirdi.

Hastalıktan onda hâl (güzellik) kalmadı. Kızın da aşkı böylece azaldı, yok oldu.

Onun güzel çehresi sarardıkça, o güzel kızın da gönlü ondan soğudu.

Aşk, renge ve kokuya bağlı (zahiri) olursa o, aşk değildir, kişiye bir utançtır.

Kız kendinden utanır oldu. Zira o süsün, rengin esiri olmuş idi.

Gözlerinden kan ırmağı aktı. O garibe yüzünün rengi, can düşmanı kesildi.

Tavus kuşunun süslü kanadı, onun düşmanıdır. Padişahların hasmı, mülk ve cengleridir.

Kuyumcu, “Ahu gibi miskim dağıldı ve bu yüzden avcı, temiz kanımı akıttı.”

“Tilki, dolaşıp dururken, postu yüzünden başından olur.”

220. “Kemik (diş) için filcinin öldürdüğü file benzedim.”

“Beni öldürmeye cüret eden makam, kuvvet sahibi, günahsızın kanını uykuda (intikamı alınmayacağına) zannetmesin.”

“Eğer bugün banaysa, yarın da sanadır. Bu zavallının kanı, hâşâ, senden sorulmayacak mı?”

“Gerçi duvarın gölgesi kendinden uzun olsa da neticede gölge yine aslına döner.”

“Bu cihan dağ oldu. Bizim işlerimiz, arzularımız ses. Geri dönen sada yine bize seslenir.”

Kuyumcu en son bunları söyleyip ruhunu teslim etti. Cariye aşk ıstırabından kurtuldu.

Faniye olan aşk ebedî değildir. Zira insan bu düzenin hükmüne (ebedîliğe) müsait değildir.

Her an gönüle feyizler veren (goncadan daha taze olan) gözün, ruhun safası olan ilâhî aşk bakidir.

Daima diri ve baki olana âşık ol. Sırrını o nura kavuştur.

O'nun aşkını iste, zira bütün peygamberler, veliler bu aşkı, iksirin tâ kendisi bildiler.

230. “Bu aşka bende kabiliyet yok deme. Kerem sahibinin ihsan etmediği bir nesne yoktur.”

Hekimin, kuyumcuyu zehirleyerek öldürmesinin kendi arzusuna ve kötü bir maksada bağlı olmayıp belki ilâhî bir ilham ile olması

Hekimin, kuyumcuyu öldürmesini ümit veya korku yüzünden zannetme.

Allah'ın emri olmadan bu işi o, padişahın hatırı için yapmaz.

Hızır (as)'ın, o çocuğu öldürmesindeki sırrın hakikati herkese açık değildir.

Allah ilhamına nail olan kimse, her ne yaparsa o, kesin olarak doğrudur.

Zira, hayat ve ölüm Hak'tandır. Kâinatta her şey O'nun hükmündedir.

O'nun emrine sen de İsmail gibi teslim ol. Böylece kendini ihsana lâyık kıl.

O tertemiz Ahmed (sav)'in ruhu Ehad (bir olan) ile nasıl beraberse senin ruhun da ebediyen öyle şâd olsun.

Sevgili, kendi eliyle âşıkı kurban edince âşık, o an mes'ut olur.

Padişahı kendi arzusu için kan döktü sanma. Sen kendini yanlış düşünmekten gözet.

240. Bu hoş bir iş değil, diye sen düşündün. Böylece, gönlün gam ateşine üzerlik tohumu oldu.

Bu riyazetler, bu yalvarmalar kötü ile iyinin, güzelin ayrılması içindir.

İyi ile kötünün imtihan edilmesi, Samed (yüce ve daimî) olan Allah'ın hikmeti icabıdır.

Padişah, Hakk'ın emri olmadan bu işi yapsaydı o, yırtıcı bir köpek gibi olurdu.

Onda, şehvet, hırs ve kötü arzular yoktu. Zahiri batıl görünüyorsa da içi doğruydu.

Gerçi Hızır, gemiyi parçaladıysa da bunda yüzlerce doğruluk ve sağlamlık vardı.

Musa'da hesapsız faziletler olduğu hâlde vehmi ona perde oldu.

Kırmızı güldü o, kan sanma. Akıl sarhoşu idi, buna delilik işi deme.

Padişahın muradı bir günahsızın kanı olsaydı, onun adını anmak küfr olurdu.

“Bir şakinin, bir kötü kişinin övülmesinden gökler titrer.” Allah'tan korkan bu işe cüret etmez.

250. O, öyle uyanık bir padişahı ki, Hakk'ın bendesi ve has bir kulu idi.

O kimseyi, böyle bir şah öldürürse onun temiz kanının karşılığı iyi bir talih, yüce bir makam olur.

Padişah, kuyumcunun ölümünde yine kendisi için bir fayda görmeseydi onu öldürmezdi.

Çocuk, hacamatçının bıçağından korkar; şefkatli anne ve babası ise sevinç içindedir.

Huda yarım can alır, yüz can verir. Hatıra gelmez lütuf ve ihsanlarda bulunur.

Sen, kendi nefsine göre mukayese ediyorsun. Hakikatten uzaksın, ona yaklaşmayı iste.

Bir bakkalın papağanının, dükkândaki gül yağı şişesini dökmesi

Bir bakkalın yeşil renkli, sesi, konuşması her hâli güzel bir papağanı vardı.

O, dükkânda bekçilik ederdi. Nüktesinden kendisini sevenler her zaman hoşlanırlardı.

O, insan gibi konuşurdu ve papağan gibi (ötmeye) hareket etmede ustaydı.

Birgün bakkal, papağanı dükkânda bırakıp evine gitti.

260. Ansızın, bir kedi dükkânda bir fare görerek atıldı. Papağanın aklı başından gitti.

Can korkusu ile, yukarı, aşağı uçarken gül yağı şişesini kırdı.

Bakkal, evinden dükkânına geldi. Eşyalarına bir bir baktı.

Gül yağının yerlere dökülmüş olduğunu görünce papağanı takdir ile incitti.

Papağan günlerce konuşmadı. Bakkal da yaptığı işten pişman oldu.

Saçını, sakalını yoldu “Âh, eyvah, nimet güneşimi bulut örttü.”

“Keşke o zaman elim kırılısaydı da o tatlı dilli incinmeseydi” dedi.

Papağanı, neşeyle konuşsun diye dervişlere sadaka verdi. Adaklar adadı.

Üç gün üç gece ağlamaktan şaşkın, kararsız dükkânın bir köşesinde,

Nükteley söyleyen kuşunun konuşması arzusu ile yüz bin gam, keder ve sıkıntı çekti.

270. Ansızın, pırl pırl tas gibi, başında bir kıl bulunmayan cevîkî (derviş) nin biri geçti.

O anda papağan konuşmağa başladı, “Ey başı yarılmış garip, ey filân.”

“Başındaki kel nedir? Gül yağı şişesini dökmüş gibi gamlı, kederlisin.” dedi.

O dikkatli kuşun, (cevîkînin) hâline, hâlini kıyas etmesi halkı güldürdü.

Yazılıştta süt (şîr) ile aslan (şîr) aynıysa da

Hak erlerini sen kendi nefsine eş tutma.

Hak erlerini tanıyamayan şüphesiz Allah yolundan uzaklaşır.

Peygamberlerle eşit olduklarını, velilerin kendilerine benzediğini iddia ettiler.

“Onlar da insan, biz de insanız, hepimiz uykuya, yemeğe, içmeğe muhtacız.” dediler.

O kör gönüller, (aradaki nihayetsiz) farkı bilmediler.

İki arı bir yerden gıda alır, fakat birisinden zehir, birisinden bal olur.

280. İki cins cevîlân bir sudan içer, aynı ottan yer, birinden misk, birinden pislik hâsıl olur.

İki kamış bir sudan beslenir, biri şeker kamışıdır, diğeri bomboş bir kamış.

Bunlara benzeyen nice örnek ve misaller vardır. Kemal sahibi herkes bunu farkederek.

Gıda, bir kişiden açlığı giderir. Diğeri Allah nuruna mazhar eyler.

Kiminin yediğinden hasislik ve haset, kiminkinden de Allah aşkı hâsıl olur.

Bu yer tertemiz, o toprak çorak ve fena, bu melek o, dev ve canavar gibi.

Bunlar görünüşte birbirine benzer, fakat acı ve tatlı su arasında büyük fark vardır.

Tatlı su ile acı su bir midir? Bunu, suyu içen akıllılar (zevk sahipleri) anlar.

İman ehli olmayanlar, sihir ile mucizeyi aynı şey ve her ikisinin de hileye dayandığını zannederler.

Sihirbazlar Musa'yı takliden onun değneğine benzer bir değnek aldılar.

290. O asa ile bu asanın farkı çoktur. Ondaki işlerin hiçbiri bunda yoktur.

Bu işin arkasında Allah'ın lâneti, o işin ardında vefa eseri olarak Hakk'ın rahmeti var.

Kâfirler, maymun tabiatlıdır. Taklitçilikteki (inatçılıktaki) belâ aşikârdır.

Maymunlar insanlarda ne görürlerse onu taklide heveslenirler.

O, “Ben de insanın yaptığını yaptım” zanneder, ama hangi yolda olduğunu (aradaki farkı) bilmez.

Bu emre bağlı ve o taklitçi, vay taklidi benimseyene.

Münafıkla, mümini namazında gör. Biri riya, diğeri ibadet ve yalvarmak için kılıyor.

Oruç, hac, namaz ve zekât mümin ile kâfirleri belirtir.

Mümine ibadet, ebedi bir safa, nifak sahiplerine ise can derdidir.

Mümin ve kâfir sanki Mervli ile Reyli gibidir.

300. Her biri kendi yerini, ve namına gerekeni bilir.

O mümin denilmekten hoşlanır. Eğer münafık dersin kızar.

Kınamak ve itibar ismedir. Zatın fayda ve afetlerine bağlı değildir.

Mim, vav ve nun (mümin kelimesini teşkil eden harfler) tavsif için olup (onlarda bir üstünlük yoktur) mümin sözü, mümini tarif içindir.

Birisine münafık dersin bu kötü söz, onun günlünü akrep gibi sokar.

Münafık sözü, cehennem kelimesinden çıkmamış olsaydı, onda cehennem tadı bulunmazdı.

Bu sözün kötülüğü, harfinden ve deniz suyunun acılığı, konulduğu kaptan değildir.

Harf, kaba ve ondaki mana suya benzer. Mana denizi ise Hak yanındaki ümmü'l-kitab'dır.

Acı ve tatlı denizler vardır. Aralarındaki perde yüzünden birbirlerine karışmazlar.

Deniz iki amma asıl birdir. Sen bu ikiden geç, asla kavuş.

310. Sahte ve hakikî altının değeri miheksiz belli olmaz.

Hangi canda o mihek varsa onda şüphe ve yakın (gerçek bilgi, hakikat) ayırt olunur.

Bir kimsenin ağzında bir çöp olursa ondan kurtulmadıkça rahatlayamaz.

(Binlerce) lokmada bir çöp bulunsa his sahibine o sıkıntı verir.

Dünya hissi yere, ahiret (din) hissi de göklere merdivendir.

Sıhhatin yoksa bunu hekimden iste. O hissin sıhhatini ise sevgili Hz. Muhammed (sav)'den talep et.

Bu hissin sıhhati vücudun sağlamlığıdır. O hissin sıhhati ise bedeni, varlığı yok etmededir.

Gönül sahibi cismini viran eder, sonra bu harabeyi mamur kılar.

Kemal sebebiyle aşk için evini, barkını, malını, mülkünü bağışlayana ne mutlu.

Define için bir ev tahrib edilir ama, bulunan hazineyle orası yeniden mamur olur.

320. Havuz temizleninceye kadar suyunu keserler. Sonra su, ona bir parlaklık, güzellik verir.

Cild, oku çıkarmak için yanılır. İyileşmek için yeni deriler çıkar.

Kâfir kalelerini tahrip ederler, fethedilince onlar tamir olunur.

Neden, niçin? denilmeyen Hakk'ın işi akılla anlaşılmaz. Bu birkaç misal zaruret icabıdır.

Bazen lütfü, bazen kahrı görünür. Onun için akıl sahipleri hayrette kaldı.

Bu yolda hayran, sevgiliden ayrı kalan değil, onun sarhoşu olarak hayrete düşendir.

Birisi, sevgilinin dergâhına yüz sürmüş, diğeri, yarinin ve diyarının avaresidir.

Her ikisinin de yüzünü (gör, tanı). Hizmet dolayısıyla murat alman mümkündür.

İnsan şeklinde nice şeytanlar vardır. Onun için dikkat et, her ele yapışma.

Gör ki avcı, kuşu hileyle yakalamak için ıslık çalar, ötme taklidi yapar.

330. Kendi cinsinin sesini duyan kuş, havadan inip tuzağa tutulur.

Kötü kişi, saf kimselere dervişlerin sözleriyle hile ve büyü yapar.

Merd olanların işi, açık ve uğurludur. Kötülerin işi hile ve efsundur.

Acaibin (dilencinin) hilesi yünden yapılmış arslan oldu. Müseylem de Ahmed'i lâkab edindi.

Müseyleme'nin lâkabı yalancı, Hazret-i Peygamber'in ise akıllar sahibi idi.

Kevserin, o ilâhî içkinin mührü, saf misktir. Şarabın ise mührü eziyyet ve azabtır.

O Yahudi padişahın, cahilane bir taassup ile Hristiyanları mazlum olarak öldürmesi

İsa düşmanı, Hristiyanları öldüren zalim bir Yahudi padişahı vardı.

O zaman, İsa devri idi. Musa ona, o Musa'ya candı.

Hak yolunda o Yahudi şaşı, onların birliğinde bilgisizdi.

Bir gün ustası şaşı çırağına "Dolapta bir şişe var al, gel" dedi.

340. Şaşı, "Burada iki şişe var. İstenilen acaba hangisidir?" deyince:

Ustası, "O bir tanedir, yürü gel. Şaşılığını herkese duyurma" dedi.

Çırak, sözünde ısrar edince ustası, "Onlardan birini kır" dedi.

Şaşı şişeyi kırınca ondan eser kalmadığını gördü.

Şişe birdi, onu iki gören şaşının gözüydü. Şişe kırılınca hakikati anladı.

Hiddet ve şehvet insanı şaşı yapar, işini doğruluktan uzaklaştırır.

Münkirin, öfkelinin gözünde hüner gizlenir. Bilgisizlikten basiret gözü kör olur.

Hâkimin kalbinde rüşvet itibar görürse o, zalimi mazlumdandan ayıramaz.

Padişah, Yahudice kininden dolayı öyle şaşılaştı ki, "Aman Ya Rabbi, aman."

Ben, "Musa dininin koruyucusuyum" diyerek zulm ile müminleri öldürdü.

Yahudi padişahına hilekâr bir vezirin hile öğretmesi

350. Padişahın düzenbaz, fitne ve fesat ocağı, gaddar bir veziri vardı.

"Hristiyanlar, can korkusuyla padişahın dinlerini gizlerler."

"Onların öldürülmesinde bir fayda mevcut değil; dinin misk ve öd ağacı gibi kokusu ve dumanı yoktur."

"Bu gizli bir sırdır sana malûm olmaz. Şüphesiz içi ve dışı birbirine zıddır" dedi.

Şah, "Bu hususta tedbirin, hile ve düzenin nedir? söyle."

"Tâ ki bu dünyada gizli ve aşikâr hiçbir Hristiyan kimse kalmasın" deyince:

Vezir dedi ki, "Ey padişah, hemen kulağımı, burnumu, dudağımı ve elimi kestirmek için emret."

"Sonra beni darağacının altına getir. Biri af dilesin, sen de azat kıl."

"O yerde bunu herkes öğrensin de böylece bu iş tamamen meşhur olsun."

"Sonra beni sürgün et, buradan uzak ve bu sürgünle meşhur olayım."

360. Diyeyim ki "Ben gizlice Hristiyandım. Zira hâlîmi cihanı yaratan Allah bilir."

"Şah benim imanımı anlayınca öfkelenmiş ve canıma kastetti."

Vezirin, Hristiyanlara hile ve düzen hazırlaması

"Maksadım kendi dinimi gizlemek padişahın dininden görünmektir."

"O sırrımdan koku aldı. Sözümlerim ve işim kusurlu görüldü."

"Şah, -Senin sözün, içinde iğne olan ekmektir bana. Senden yana kalbimde pencere açtım.-"

"-Gönül penceresinden hâlini gördüm. Artık senin sözünü dinlemem dedi.-"

"Eğer İsa'nın ruhunun yardımı olmasaydı o Yahudi beni parçalardı."

"Gerçi İsa'nın yoluna can feda olsun. Bu benim için yüz bin kere minnet ve saadettir."

"İsa'dan canımı esirgemem. Onun dini ilminde bana ortak yoktur."

"Benim derdim bu temiz dinin cahiller arasında mahv olmasıdır."